

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

J.D. Janse, Ede

Liefde die blijven moet

...hebt dan elkander van harte en bestendig lief,
als wedergeboren...
door het... blijvende Woord van God. 1 Petr. 1:22-25

De liefde voor de 'grote leider' in Roemenië zat niet diep. De massa die hem afhankelijkheid zou betuigen ging zomaar over tot hatelijk gefluit en geschreeuw. Om maar niet te spreken van wat daarop gevolgd is.

Waar liefde berust op intimidatie of voortkomt uit opportunisme kan die niet anders dan gehuicheld zijn en heeft ze geen bestand.

De liefde waartoe Petrus oproept in zijn brief moet van ander gehalte zijn en kan dat ook, want die komt uit zuiverder bron en heeft 'n solider grond.

Van die oproep tot liefhebben van elkaar zijn hierboven maar enkele woorden aangegeven. Leest u de passage in zijn geheel – daar reken ik op – dan ziet u dat de kern, de eigenlijke oproep „hebt dan elkander van harte en bestendig lief”, is omgeven door een uitvoerige motivatie vóór en na.

Want zo moeten we dat wel verstaan, als motivering.

Die aanloop „nu gij uw zielen gereinigd hebt...” enz. dient om kracht bij te zetten aan de opwekking elkaar lief te hebben, en dan met name tot onderbouwing van dat 'van harte'. De apostel kan dat vragen, omdat dit in de lijn ligt van hun bekering, overeenstemt met de aard daarvan. 't Was toch een innerlijke ommekeer. Ze zijn maar niet overgegaan tot een ander godsdienstig systeem. 't Was maar niet een wisseling van ritueel, andere godsdienstige vormen. Concreter gezegd: zij hebben als onbesneden heidenen maar niet een verandering in hun lichaam laten aanbrengen door zich te laten besnijden. Zij waren van die mensen, van wie Petrus al in het begin van de heidenbekering (Cornelius) gezegd had, dat God hun harten door het geloof had gereinigd (Handel. 15:9). Zij hebben zich laten dopen, zeker, maar dat was niet „een afleggen van lichamelijke onreinheid, maar een bede tot God van een goed geweten” 3:21. Ze hadden de waarheid aangenomen. Het evangelie van het bloed van Christus, dat reinigt van zonden. Ze hadden dat echt aangegrepen, om nu, in de kracht van Zijn Geest, anders te leven, anders ook

lief te hebben. In 'ongeveerinsde broederliefde'.

Petrus noemt dat nu speciaal, de liefde als broeders en zusters in de Here voor elkaar. Niet omdat dit het enige is, maar hij had hen eerst vermaand nu toch werkelijk afstand te doen van leven-in-het-heidendom. Daaruit waren ze losgekocht door Christus' offerbloed (1:14-21).

En nu gaat hij hen opwekken echt hun plaats in te nemen in de nieuwe gemeenschap van Gods volk, waarin ze zijn opgenomen. De gemeente van Christus (1:22-2:10).

Daar bindt niet de voorvaderlijke traditie samen (1:18), maar de echte, ongeveerinsde broederlijke liefde. Die vrucht is van het geloof in het Evangelie. Daarop is de oproep om elkaar dan nu ook van harte lief te hebben gegrond.

Maar de apostel voegt er nog iets aan toe: die liefde zij ook 'bestendig'.

't Mag niet maar een bevlieging zijn. Iets van de eerste tijd, als alles nieuw is en mooi lijkt. In de vreugde van een nieuw begin. Die liefde is iets om mee door te gaan. Die moet blijven. Dit tweede aspect nu wordt kracht bijgezet door wat er dan nog allemaal op volgt. Waarin ook weer een verwijzing ligt naar hun bekering. Nu wedergeboorte genoemd. Dat wijst naar het werk van God. Om precies te zijn naar het Woord van God.

En dan wijst Petrus er in dit verband op, dat 't Woord van God, waardoor zij zijn veranderd ten goede, wedergeboren, onvergankelijk van aard is. 't Is het Woord waarvan bij Jesaja geschreven staat dat het – anders dan alle vlees dat vergaat – in der eeuwigheid blijft!

Dat Woord is het 'zaad' waaruit zij wedergeboren werden, dat Evangelie dat hun verkondigd is. En ons. Dat is niet 'tijdgebonden', behorend bij een bepaalde generatie, goed voor een zeker tijdperk en dan komt en geldt er weer wat anders. Zo gaat het wel wat komt uit de koker van mensen.

Ideologieën, theologieën ook. Mensen maken opgang met hun ideeën, maar na verloop van tijd verdwijnen die mensen en raken hun theorieën

uit de tijd, vergeten. Machthebbers stellen hun machtswoorden, maar zijn ze gevallen – en dat kan zómaar zijn – dan is het ook met die eens geduchte of gevierde woorden gedaan.

Maar het Woord van God is anders. Zeker zijn laatste woord in het laatste der tijden in zijn Zoon gesproken, eens en voorgoed.

Het is het Woord van de levende God, die Jezus Christus opwekte uit de doden. Om voor eeuwig te heersen. Die zijn gemeente vergadert. Voor het eeuwige leven.

Daarom is de liefde, die dit Woord van God sticht tussen mensen niet iets dat maar geldt voor een tijd,

34e jaargang - nr. 2.
19 januari 1990

In dit nummer

- 21 J.D. Janse
Liefde die blijven moet
- 23 H.J. van der Kwast
Hoe sociologen ons zien
- 24 Wij waren erbij
(Mission '90)
- 26 D.W.L. Milo
Komt, laat ons wederkeren
- 27 Margreet Maljers
Tussen kerk en keuken
- 27 D. Holwerda
Punten en komma's (2)
- 28 A. Troost
De bijbel in de verschillende wetenschappen
- 30 Hermine de Rijk
Eva, wie ben je?
- 32 W. Smouter
Kerkgeschiedenis

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E.R. Postma
J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476

Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Uit breder kring

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
A.J. van Veelen-Vis
Postbus 258,
3740 AG Baarn.
Tel. 02154-23546.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging
Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-13080, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

voor bepaalde omstandigheden – neen, die is er om te blijven, om voortdurend, bestendig, beoefend te worden. Dus niet zolang je elkaar aardig vindt. Of zelf goed behandeld wordt. Later in zijn brief komt de apostel er nog een keer op terug. En zegt dan: „Hebt bovenal bestendige liefde jegens elkander, want de liefde bedekt tal van zonden.” (4:8) De liefde, die de Here door het evangelie van Zijn liefde werkt, kan 'zeventigmaal zevenmaal' vergeven. Kan voortgaan, al zijn er dingen voorgevallen die niet goed waren. Zijn liefde is toch ook maar niet voor zolang als het duurt...

Zo moet het zicht op het Woord van God, dat levend en blijvend is, ons motiveren om het er niet bij te laten zitten en elkaar bestendig te blijven liefhebben.

Niet zolang wij ervoor voelen, maar zolang Hij het gebiedt. Niet wisselende stemmingen of situaties maar het blijvende Woord is de bron en de kracht van die liefde. Wedergeboren uit dat onvergankelijk zaad, zullen we dat liefhebben van elkaar (dat niet maar een gevoel is maar dóen!) moeten bestendigen. Dat behoort ook bij 'de volharding der heiligen', D.L. V.

Opbouw

Gezocht:

Mensen die mee willen denken.

Signalement:

Gereformeerd:
arm, rijk, oud, jong.
Interesse in kerk, maatschappij en cultuur.
Geen behoefte aan bevestiging van eigen mening.

Aangeboden

OPBOUW: abonnement: elke twee weken thuisbezorgd. Artikelen over een groot aantal onderwerpen in een leesbare verpakking, voor f 55,- per jaar.

Beloning

Meer mensen die met u meedenken.

Bel nu

02154-23546

H.J. van der Kwast, Amstelveen

Hoe sociologen ons zien

Het boek *'Gereformeerden in meer-voud'* van de hand van de hoogleraren G. Dekker en J. Peters heeft nog al wat pennen in beweging gezet. Het altijd zo omstreden gereformeerd volksdeel wordt in dit geschrift aan een sociologisch onderzoek onderworpen.

Het is gedaan op grond van een wetenschappelijk onderzoek, waarin met 3000 Nederlanders tussen de 18 en 70 jaar een gesprek is gevoerd met behulp van een uitvoerige vragenlijst. De gereformeerden in ons land, dikwijls *gereformeerde gezindte* genoemd, zijn verspreid over zo'n tien kerken.

Het is daarom geen eenvoudige opgave hiervan een enigszins geordend beeld te geven. Het ligt voor de hand dat ieder meelevend lid van de gezindte benieuwd is hoe zijn groepering in het onderzoek 'uit de bus' is gekomen. Gezien het feit dat ook onze nederlands geref. kerken in het verhaal voorkomen, nam ik met een zekere verwachting het boek ter hand.

In de loop der jaren heb ik in binnen- en buitenland de plaats van onze kerken duidelijk moeten maken en dat was dikwijls moeilijk, want we zijn wel klein, maar nogal verscheiden en het kerkverband werkt maar ten dele.

Daarom was ik benieuwd naar het beeld dat onze kerken in het sociologisch onderzoek zouden vertonen. Zijn wij erg sociaal of slaat het individualisme bij ons toe?

De stromingen binnen het gereformeerd volksdeel worden in het onderzoek onderscheiden in 3 groepen, verdeeld over diverse kerken en wel: *de bevindelijken, de orthodoxen, de modernen*. Wanneer deze indeling vragen oproept: b.v. laat de gereformeerde belijdenis een verdelven orthodox-modern toe, gelieve u te bedenken dat sociologen de te onderzoeken groepering met voor hun vak geldende maatstaven benaderen.

Wel kan de vraag gesteld worden waarom een vierde stroming die ik *evangelisch-gereformeerd* zou willen noemen buiten beschouwing is gebleven.

Er is al jaren een *evangelische stroming* in ons land die zich sterk maakt in de E.O., de evangelische hogeschool en verschillende instellingen voor zending en evangelisatie.

De E.O. brengt meer jongeren op de been dan welke kerkelijke jeugdorganisatie ook.

Waarom is deze invloedrijke stroming binnen de diverse gereformeerde kerken niet *directer* in het

onderzoek betrokken? Mogelijk was ons rapport-cijfer wat beter uitgevallen, want onze kerken komen er niet zo best uit.

De *Nederl. Geref. Kerken* vormden van hun bestaan af een mindergesloten groepering dan de vrijgemaakt-gereformeerden, wordt terecht opgemerkt. De groepering is echter *te klein* om als afzonderlijke groepering in het onderzoek te worden opgenomen. Ook uit andere onderzoekingen zijn ons geen gegevens van deze groepering bekend. Wanneer we zien dat van de 3000 Nederlanders die aan het onderzoek deelnemen er 10 bij onze kerken hoorden is te begrijpen dat we te 'klein' zijn; laat het ons tot *bescheidenheid* nopen en tot *voorzichtigheid*.

Het feit dat we te gering zijn voor het onderzoek is voor de schrijvers geen verandering om onze kerken in te delen. „We hebben binnen de gereformeerde wereld vermoedelijk te maken met een 'moderne' kerkelijke groepering... die misschien nog het meeste verwantschap met de synodaal-gereformeerde groepering vertoont”.

Mijn vraag is: Hoe komt men tot dit oordeel nadat is vastgesteld dat er te weinig gegevens over ons zijn? Zeker, er zijn in de syn. gereformeerde kerken groepen met wie wij ons nauw verbonden voelen, maar zij hebben het erg moeilijk in hun kerken en vragen ons om hulp. Op mijn 'preek-reizen' ontmoet ik in vrijwel alle gemeenten broeders en zusters die hun toevlucht bij ons hebben gezocht.

Het is mogelijk dat de oordeelsvorming is beïnvloed door de verhouding tot andere kerken in de gereformeerde familie. Zo lees ik op pg. 29 dat wij in alle opzichten *de tegenpool vormen van de vrijgemaakten* en met hun wereld vrijwel geen affiniteit meer hebben.

Het kan zijn dat de bij tijden pittige polemiek over en weer die indruk wekt en men zich laat leiden door de voorlichting over onze kerken b.v. in *'de Reformatie'*, maar wie let op de emotionele ondertoon in deze voorlichting bemerkt dat er wel degelijk affiniteit is omdat we *van dezelfde 'bloedgroep' zijn*.

Onze contacten met de Chr. Geref. Kerken komen op pg. 135 ter sprake; ze zijn gezien de samenwerking op plaatselijk niveau hier en daar het meest belovend, maar de éénwording lijkt voorshands verder weg dan ooit. De schrijvers geven ons weinig hoop, want wij hebben *niets bevindelijks*.

Dit laatste hebben we dan weer gemeen met de *vrijgemaakten*, die *zeer kerkelijk* en *zeer orthodox* zijn en met hun strak georganiseerd kerkelijk en verenigingsleven nog het meest het beeld van de gereformeerde kerken in hun bloeitijd vertonen. Het goede 'rapport' is hun gegund, maar toch hebben ze ook iets 'moderns' en wel in hun opvattingen over *de rol van de vrouw*, die weinig afwijken van het gemiddelde van de Nederlandse bevolking. Dit zal wel waar zijn, maar in de vrijgemaakte kerken wil men niets weten van de vrouw in het ambt en mogen de zusters niet deelnemen aan de verkiezingen voor ambtsdragers. Uit alles is duidelijk dat de indeling: orthodox, bevindelijk, modern *niet confessioneel bepaald is*; de schrijvers zijn er zich ook van bewust dat de verdeling relatief is.

Daarom moeten we ons er maar niet te veel van aantrekken dat we bij de modernen zijn ingedeeld en vertrouwen dat dit niet tegen ons gebruikt zal worden.

Tenslotte: op pg. 83 wordt aandacht gegeven aan het *omroeplidmaatschap* van de gereformeerden. Uit de tabellen blijkt dat *van de vrijgemaakten 77% lid is van de E.O. en 15% van de N.C.R.V.* Bij de chr. gereformeerden is 32% lid van de E.O. en 48% van de N.C.R.V.

Dit is verrassend omdat de E.O. er in de vrijgemaakte pers niet zo best afkomt en gezien de veelvuldige medewerking van chr. gereformeerden aan de programma's van de E.O. zou je een hoger percentage verwachten.

Conclusie: we zijn een merkwaardig en grillig volk.

Te verwachten artikelen (o.a.):

C. Huizinga, *'Gereformeerd blijven'*

Prof. Ir. E. Stamhuis, *'Waarneming en werkelijkheid'*

Wij waren erbij (op Mission '90)

Mevr. N. Visser-Martinov

Een nederlands gereformeerde op Mission '90

Mission '90? Wat is dat nou weer? Nou, niks bijzonders hoor. Gewoon 9500 mensen voor 5 dagen bij elkaar in de Jaarbeurs, uit (bijna) alle landen van Europa – de Roemenen en Albanezen ontbraken, ra, ra, waarom... – alles werd simultaan vertaald in ongeveer 15 talen, en er was een tentoonstelling met meer dan 200 stands van verschillende zendingsorganisaties, bijbelscholen etc., er waren drie restaurants en vele coffeshops, en je kwam nergens in zonder een 'badge' met je naam en land erop... En waarom dit allemaal? Simpel en alleen om iedereen op te doen voor zending en evangelisatie, „van Judea en Samaria tot aan de uiteinden der aarde...” Om allerlei lezingen, workshops en seminars te volgen rondom dat thema. En om mensen te ontmoeten uit allerlei landen. Eerst zit je in een zaal samen met duizenden anderen bijbelstudie te doen, dan loop je door de tentoonstelling en raak je je oriëntatie kwijt, letterlijk (je kunt de uitgang niet meer vinden) en figuurlijk (zo veel zendings- en evangelisatiearbeid!). Daarna snuffel je voor een uurtje tussen de boeken die in aanbidding liggen, en je verlaat de boekwinkel ongeveer 100 gulden lichter maar met een veel zwaardere tas. Vervolgens ga je naar het restaurant waar je verrukt kennissen ontmoet uit je grijze verleden en/of uit een ver land, en je raakt onmiddellijk verwikkeld in een discussie over de meest effectieve methoden van evangelisatie in het Westen, over de invulling van de nieuwe democratisatie door de christenen in het Oosten, of over Gods ongelooflijke machtige hand onder de Moslims van Centraal Azië. Je kan ook gevraagd worden om te tolken tussen de arts van de EHBO-post en de patiënt, en je eindigt in een diep en bewogen gebed met elkaar... Hoe kan je als enkeling een kongres beschrijven met 9500 mensen? Het is totaal onmogelijk, en het vervult je met Gods grootheid als je al die mensen ziet, overal in gesprek, gezang, gebed... kan een druppeltje dan een indruk geven hoe de oceaan voelt? Wel, een druppeltje kan vertellen hoe het zich zelf voelde en dat is ook niet in een woord te vatten. Hoe voel je je als tolk en vertaler (en dat was dan mijn functie) als je door de teksten die je moet vertalen te weten komt dat er meer dan drie

keer zoveel deelnemers uit Oost Europa aanwezig zijn dan men verwachtte, dankzij de zo kort geleden verworven vrijheden? Hoe voel je je als ze je hand vastgrijpen om je te bedanken dat ze hier mogen zijn (en je hebt er zelf geen cent voor bijgedragen)? Hoe voel je je als ze met machtige verhalen komen uit het verre, communistische, moslimse Tasjkent; hoe de Here hen Zelf heeft bezocht om ze tot zich te roepen, omdat er geen andere wegen en manieren waren?! Hoe ze in de Sovjet Unie door heel hun stad posters plakten en uitnodigingen uitdeelden voor een bijeenkomst, en ALLE 400 aanwezige moslims kwamen tot geloof? Hoe een man in z'n eentje naar een sportevenement ging om daar mondeling mensen uit te nodigen om op zondag naar zijn klein evangelisch kerkje te komen, en er kwamen meer dan 3000?! Nee, hier schieten woorden te kort, en passen niet meer op papier. Je wordt er gewoon stil van, stil in GEBED, want dit machtige wapen dat God ons gegeven heeft, hebben we hier in het Westen toch veel te vaak laten verroesten. Of we hebben als deserteurs het slagveld verlaten en dit wapen achteloos daar achtergelaten, en ons verstopt in de 'veiligheid' van onze gezellige huiskamers, zoals een van de sprekers zei: „Kom uit je muizehol of konijnhol, of waar je je ook verstopt hebt, en wordt een getuige van onze machtige God „van Judea en Samaria, tot aan de uiteinden der aarde...”.

Heleen van Oord

Heleen van Oord (23) was voor het eerst op 'Mission'. Ze komt oorspronkelijk uit Zeist, maar woont al weer een aantal jaren in Utrecht, voor haar studie. (Ze heeft eerst MAVO gedaan, toen HAVO, en daarna Biologie en Huishoudkunde aan de Lerarenopleiding.) Zendingswerk trok al snel, zodat ze een stage aan het Tropeninstituut in Amsterdam heeft gedaan (dat was fantastisch!). Over een jaar hoopt ze met de 'Agapè-movement', van het Instituut voor Evangelisatie, naar een Afrikaans land te gaan, om daar mee te werken aan een gezondheidsprogramma, in combinatie met evangelisatiewerk.) Haar verhaal:

Fantastisch!

Het was mijn eerste 'Mission'-conferentie en, om maar meteen

Bijna 10.000 (voornamelijk) jonge mensen waren tussen Kerst en Nieuwjaar aanwezig in de Utrechtse Jaarbeurshallen. Ze kwamen uit nagenoeg alle Europese landen en het is niet verwonderlijk dat er ook een fors aantal uit ons land kwam. Temidden van vele anderen die ik kende ontmoette ik Heleen van Oord, uit Utrecht, en mevr. Natasja Visser-Martinov, uit Dordrecht. Heleen was er als deelnemer, mevr. Visser als tolk/vertaler, voor Engels-Servokroatisch (ze is van oorsprong Joegoslavische; vandaar!). Zelf was ik er, net als twee eerdere 'Mission'-conferenties, in de hoedanigheid van tolk Engels-Nederlands. Hieronder een drietal impressies van deze grote Zendingsconferentie voor jongeren.

Pieter van Kampen

mijn indruk weer te geven, ik heb het 'fantastisch' gevonden! Wat mij het meest aansprak was een tweetal dingen. Ten eerste de eenheid van Christenen uit zoveel verschillende landen en volkeren, en uit zoveel verschillende kerken en geloofsgeenschappen. Ten tweede werd ik erg geraakt door de hoge mate van gemotiveerdheid die men had om Gods Woord verder uit te dragen. Hoewel ik wel eerder in het buitenland geweest ben, en daar ook wel grootschalige bijeenkomsten heb meegemaakt, was dit toch iets heel anders.

'Eenheid' en 'echtheid', om mijn sterkste indrukken samen te vatten. Uit bovenstaande vloeit voort dat het ook heel eenvoudig was om met andere jongeren aan de praat te komen – en dan ook echt diepgaande gesprekken te hebben; dat ging vaak als vanzelf. Persoonlijk heb ik nogal veel gepraat met jongeren uit Duitsland, uit Finland, Italië en Portugal. Het hadden in feite ook Hongaren of andere Oosteuropaanen kunnen zijn, want die waren er ook in behoorlijke grote aantallen, maar die heb ik toevallig net wat minder gesproken.

Het viel me op hoe snel en gemakkelijk dat ging, zij het dat ik er wel vaak zelf bewust het initiatief toe genomen heb. We praatten overigens meestal Engels met elkaar en dat ging prima. Een van de aardige gevolgen is dat je veel meer zicht krijgt op wat voor landen en volkeren dat nu zijn, hoe de situatie is, ook kerkelijk. Daar wist ik gewoon weinig van af – je hebt vaak zo'n beperkte kennis van een ander land.

Wat me opviel was hoe snel je ook diep contact kreeg. Ieder kwam met een bepaalde motivatie, om meer te weten hoe de Here God ons leven leidt. Ik merkte hoe ik, omdat ik al wat beter weet wat ik ga doen, mensen daarin verder kon helpen. Dus kon ik praten over de principes die erbij een rol spelen. Vragen als: wat

past bij me? Waar ben ik goed in? Welke mogelijkheden heb ik? Enzo-vorst.

Hoogtepunten

Hoogtepunten in het programma waren voor mij vooral de ochtendbijbelstudies door dr. Michael Griffiths uit Engeland. Ze gingen steeds over de twee brieven van Paulus aan Timotheüs en waren ongelooflijk praktisch en ook heel toepasselijk voor ons: Timotheüs was tenslotte ook een jongere.

Verder vond ik het heel bijzonder om Oud-op-Nieuw te vieren met tienduizend andere jongeren. Dat was hartstikke goed!

Er was zo'n gezelligheid en sfeer!

Advies

Als ik andere jongeren een advies mag geven, zorg dat je er de volgende keer bij bent. Het ligt in de bedoeling in 1992 weer een congres te houden. Het is niet zo erg goedkoop, dat moet ik toegeven, maar je hebt er iets aan voor je hele leven!

Pieter van Kampen

Zicht op de wereld

Een groot deel van mijn tijd bij 'Mission '90' – mijn derde 'Mission'-conferentie – werd opnieuw gestempeld door mijn taak als tolk. Met mijn (vaste) collega zat ik in onze 'Nederlandstalige vertaalcabine', naast ons de Duitsers, dan de Fransen, en helemaal aan de andere kant de Russen: 15 cabines op een rij. Door glas afgezonderd van de grote zaal, waar het zinderde van de muziek en het zingen, was ons voornaamste contact met 'buiten' de hoofdmicrofoon die zijn geluid rechtstreeks aan onze koptelefoons doorgaf. Ons stemgeluid diende, met een verval-tijd van maximaal 4 seconden, de gedachten en bewoordingen van de spreker, de zangers, de interviewer of de vertoende videoband, in het Nederlands weer te geven. Zoals te verwachten was, kostte dat steeds de nodige inspanning, en spanning! Vanuit 'ons klein hoekje' zagen we mensen uit alle werelddelen aan ons voorbijgaan (spekers, zangers, geïnterviewden). Via hen namen we ken-

nis van – nee, werden we bepaald bij – noden en mogelijkheden in deze wereld, in het laatste decennium vóór het jaar 2000.

De verstedelijking van de wereld: de bijna 400 steden met een bevolking van méér dan één miljoen inwoners. De talloos vele groepen mensen die van het Evangelie geen weet hebben, in die grote steden.

De armen van deze wereld, in Manila en Mexico City. Een Indiër sprak over de motivatie voor zending, een Brit gaf de Bijbelstudies, een man uit Sri Lanka, en twee uit Argentinië, en een uit Nigeria, en uit Joegoslavië spraken over belangrijke thema's. Er werd veel gezongen, goed en overweldigend uitbundig gezongen – uit tienduizend kelen krijg je een groot volume aan lofprijzing. Er werd veel gebeden, voor volken, noden en situaties, waarvan vóór Mission de meesten vermoedelijk nooit hadden gehoord: Oezbeken, Pathanen, Baloechis en vele anderen. Een kostbare tijd samen: bezig zijn met Gods wereldwijde werk. Het was, ook deze keer, weer bijzonder om erbij te zijn.

Pastorale Notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

Gehandicapt

Ik heb weer eens goed begrepen wat het betekent om verstandelijk gehandicapt te zijn. Stel u voor: Jan, samen met enkele anderen bewoner van een huis voor begeleide bewoning. Jan heeft een mooie fiets, waar hij bar trots op is en waarop hij tochtjes in de omgeving maakt. Op zekere dag keert Jan niet terug. Telefoontjes wijzen uit dat hij niet bij ouders of familie is. Dat betekent groot alarm, bericht naar de politie (maar die doet de eerste vijf dagen niets), en diepe ongerustheid. Die nacht blijft Jans bed onbeslagen. De volgende morgen wordt er gebrain-

stormd: heeft iemand enig idee? Niemand! Als Jan de volgende dag nog niet terug is en zijn bed weer onbeslagen blijft, wordt er een zoekploeg gevormd. Waar gaan we heen? Eén van de verzorgsters heeft zich laten vertellen dat Jan (die gek is op treinen) een paar maanden geleden erg onder de indruk was van de brand in het station Hollandse Spoor in Den Haag. Maar zou hij van Noordwijk helemaal naar Den Haag gereden zijn? Dat lijkt apocrief. En hoe zou hij in die stad de weg hebben kunnen vinden? Omdat er geen alternatief is, besluit men naar Den Haag te gaan. Nauwelijks zijn de zoekers het station binnengestapt (nog heeft men geen afspraak kunnen maken wie links en wie rechts zou gaan) of één van hen wordt op de schouder getikt en een stem klinkt: „Zijn jullie daar eindelijk? Waarom zijn jullie niet eerder gekomen? Hebben jullie ook aan mij gedacht? Nou, ik heb wel aan jullie gedacht hoor!”

Wat was er gebeurd? Nadat Jan de brandschade in ogenschouw genomen had en naar de treinen had gekeken, bleek zijn kostbare fiets gestolen. Hij deed toen iets, dat erg knap was voor een gehandicapte: hij ging naar het kantoor verloren voorwerpen en vertelde dat zijn fiets weg was. Daar zei men: „Nee, meneer, we hebben geen fiets gevonden. Komt u over een paar uur nog maar eens terug”. Na een paar uur zei men: „Nee meneer, nog niets gezien. Komt u morgen maar terug”. Jan had deze instructie letterlijk uitgevoerd: was op een bank gaan zitten, had daar de nacht doorgebracht en was de volgende morgen

weer gegaan. Met hetzelfde resultaat: „Komt u morgen maar terug meneer”. Dus had hij twee dagen en twee nachten op de bank gezeten. Maar de fiets was weg en bleef weg! Toen één van de zoekploegmensen verbijsterd riep: „Maar waarom ben je niet terug gaan lopen?”, zei Jan: „Maar weet je dan niet hoe ver dat is? Dat is wel 100 meter!” Ik denk dat dit kleine drama aanleiding is geworden tot een enorme evaluatie. Eerlijk gezegd had ik het resultaat wel willen weten. Want zo'n voorval zet een mens aan het denken:

– wat is het heerlijk om over de intelligentie te beschikken om in nieuwe situaties adequate oplossingen te bedenken.

– zou nu niemand van de spoorwegmensen enige argwaan gekregen hebben?

– hoe rijk is het om een thuisbasis te hebben: mensen die aan je denken!!

– wat zou ik die fietsendief (drugsverslaafde?) graag eens verteld hebben, wat hij had aangericht!

– wat kun je doen om herhaling te voorkomen?

Maar ik zeg vooral tegen de begeleiders: Hoe onvoorwaardelijk wordt erop jullie gerekend en vertrouwd!!

Ik zie (met eerbied gesproken) een parallel tussen Jan en de twaalfjarige Jezus in de tempel. Jezus vroeg aan zijn ouders: „Waarom hebben jullie me gezocht?”. Alsof Hij zeggen wilde: „Jullie kenden me toch?”. Zo vroeg Jan: „Waarom zijn jullie niet eerder gekomen? Jullie kenden me toch?”. Lieve mensen in de gehandicaptenzorg: Wat is jullie werk moeilijk! Maar wat zijn jullie nodig!!

D.W.L. Milo, Nunspeet

Komt, laat ons wederkeren

Hymn 400, Par. 30
naar Hosea 6:1-4

Het presbyterse Hymnboek bevat een aantal berijmde psalmen, een aantal andere berijmde Schriftplaat- sen en een groot aantal kerkliederen van algemene aard. De berijming van Hosea 6 komt als Hymn 400 voor, maar ook als onderdeel van de groep parafrasen. Onder paraphrase

wordt hier een vrije Schriftberijming verstaan; ze krijgt ongeveer de liturgische waarde van een psalm. Deze berijming is van John Morison, die van 1750 tot 1798 leefde en wiens parafrase al in 1781 werd opgenomen in de bundel Scottish Paraphrases.

de Gereformeerde Kerken. Hier werd echter gerefereerd aan Hosea 6; gelovigen maakten zich vrij van menselijke, theologische leerdwang en keerden tot de Heere terug.

Hier volgen tekst, melodie en vertaling.

1 Come, let us to the Lord our God
with contrite hearts return;
our God is gracious, nor will leave
the desolate to mourn.

1 Komt, laat ons wederkeren tot de
Heer onze God, met een berouwvol
hart; onze God is genadig en zal
de boeteling niet laten treuren.

2 His voice commands the tempest forth
and stills the stormy wave;
and though His arm be strong to smite
't is also strong to save.

2 Zijn stem gebiedt de storm te
liggen en stilt de bewogen golven;
en hoewel zijn arm hard kan slaan
is hij ook sterk om te redden.

3 Long hath the night of sorrow reigned,
the dawn shall bring us light;
God shall appear and we shall rise
with gladness in His sight.

3 Lang heerste de nacht van het leed
maar de dageraad licht aan:
God zal verschijnen en wij zullen
Hem met blijdschap tegemoetgaan.

4 Our hearts, if God we seek to know,
shall know Him, and rejoice;
His coming like the morn shall be
like morning songs His voice.

4 Ons hart zal, als we God zoeken,
Hem kennen en verheugd zijn;
zijn komst zal zijn als de morgen,
zijn stem als een morgenlied.

5 As dew upon the tender herb,
diffusing fragrance round;
as showers that usher in the spring,
and cheer the thirsty ground:

5 Als dauw op het tere kruid,
dat geur verspreidt,
als regenstromen in de lente,
als zegen op dorstige aarde:

6 So shall His presence bless our
souls and shed a joyful light;
that hallowed morn shall chase away
the sorrows of the night.

6 Zo zal Hij onze ziel verkwikken
en een vrolijk licht doen opgaan;
die blijde morgen zal het leed
van de nacht verdrijven.

Het valt op dat een moeilijk verteerbaar vers (:2) is weggelaten. Ook dat de lof op Efraim (:4) wordt gezien als een lof op Godzelf. Toch is zo een homogeen en gezond lied ontstaan.

Aan de oudere generatie is de tekst uit Hosea 6 bekend. Het was in de beroemde en beruchte vergadering van 11 Augustus 1944 in de Lutherse Kerk te Den Haag, dat de verantwoording voor de Vrijmaking van een synodaal juk werd vastgelegd in een Acte van Vrijmaking en Wederkeer.

Men zegt dat simpele zielen meenden, dat de Wederkeer het tweede hoofdstuk van de Vrijmaking aanduidde: en dus een terugkeer naar

De melodie

Zoals in de melodie Ballerma (Jezus, gedenk mijner) worden ook hier slechts 5 tonen gebruikt, die (een halve toon verhoogd) op de zwarte toetsen van ons klavier gevonden worden. De herhaling van een toon, een octaaf hoger of lager, wordt uiteraard niet als een nieuwe toon geteld.

In dit geval is de componist Neil Dougall bekend, de naam van het lied is Kilmarnock. Dikwijls kreeg een melodie de naam van een kerk of plaats, waar zij het eerst gezongen en verspreid werd; Kilmarnock is een buitengewest van Glasgow.

Reeds oppervlakkig gezien gaat van deze vierregelige wijs eenvoud en symmetrie uit. Ook blijdschap: de eerste drie tonen zijn een fanfare; ook spanning: van f tot f wordt een heel octaaf omspannen; ook rust: het slot keert tot het begin terug. Deze melodie kon een optochtslied zijn, een hamaälothpsalm. Zie en hoor welk een brede wiekslag mogelijk is op een 5-tonige ladder. Met het simpelste materiaal wordt een hymne gevormd, die u zou willen meezingen.

Het is u natuurlijk al lang opgevallen, dat de pentatonische ladder twee hiaten toont; tussen re en fa ligt een grote sprong, tussen la en do eenzelfde kloof. Wanneer we beweren dat deze vijftonige ladder de basis levert voor alle latere toonstelsels, bedoelen wij: de verschillende manieren waarin die twee hiaten later gevuld zijn. Dat kon namelijk op allerlei manieren – en juist die vulingen gaven alle latere toonladders hun karakter.

Om volledig te zijn: de heletoonsladder, die Debussy graag gebruikte, valt hier buiten.

Margreet Maljers

Tussen kerk en keuken

De grote verwarring

Onze overburen zijn gereformeerd. Dat vind ik heel plezierig want je verstaat elkaar op de belangrijkste punten van het leven en dat praat gemakkelijk.

De buurvrouw doet me soms denken aan koning Hizkia. Ze ziet er blakend van gezondheid uit, maar dat is misleidend, want ze heeft een serie levensbedreigende ziekten achter de rug, die je naar adem doen snakken als je ze alleen maar hóórt.

Ze is daarbij bijzonder opgewekt van aard en straalt uit, dat ze de jaren van God heeft gekregen en ook wil besteden met die gedachte op de achtergrond. Vandaar de associatie met Hizkia.

Ze is altijd op sjouw voor kerk, school en vluchtelingenwerk. Af en toe krijg ik schuldgevoelens als ik haar bezig zie, want ik doe in gezonde toestand nog niet een tiende van wat zij, met haar kwetsbare gezondheidstoestand, presteert. En ik heb de tijd, net als zij, ook van God gekregen.

Een paar weken geleden kwam ze met een betrokken gezicht binnen. „Ik barst van de hoofdpijn... al een paar weken... Ik heb net gebeld met een magnetiseur... want al die pijnstillers van de dokter helpen geen snars” deelde ze een beetje opgewonden mee.

„Neem eerst een stoel en een kop koffie” zei ik, want een zittend mens is altijd kalmer dan een staand persoon. „Wat is die magnetiseur voor man?”

„Seuze... het is een vrouw”.

„Wat is het voor vrouw”, verbeterde ik gehoorzaam.

„Een fijn mens... Ik ben al eens eerder bij haar geweest... Ze heeft me toen prima geholpen... Helemaal niet uit op winstbejag, want ze vindt dat ze haar gave van God heeft gekregen... en een geloof... Zo!” Ze maakte een gebaar, dat ze ook maakt als ze de kwaliteit van een lap stof aanprijst.

„Vlug er naar toe dan”, zei ik monter.

„Ja”, draalde ze, „maar laatst vertelde ik aan Jo Witers dat ik naar een magnetiseur was geweest en die zei toen dat ik me aan de duivel had overgeleverd”. Bij die mededeling verslikte ik me in een biscuitruimel en ik hoestte met tranen in mijn ogen. „Dat is niet mis... Die Jo Wite!”

„Wat vind jij er nu van”, zei ze, terwijl ze krachtig op mijn rug sloeg en me een papieren zakdoekje gaf.

„Jullie zijn ook nog al orthodox”.

„Als jij kunt merken dat die magnetiseur een gelovig mens is en je hebt

baat bij haar behandeling, zou ik Jo Wite stiekem laten zeuren. Gewoon verder niet over praten, anders heb je nog het gevoel dat je je moet verdedigen ook”, zei ik.

Een paar uur later zag ik haar lopen. „Heeft het geholpen” riep ik.

Tevreden stak ze een duim omhoog.

U kunt zich voorstellen dat ik met een lichte voldoening het artikel heb gelezen van ds. Ganzevoort in de eerste Opbouw van dit jaar. Hij heeft

het hier over de houding tegenover bepaalde dingen die niet met name in de Bijbel worden genoemd, (Magnetiseurs, Acupunctuur, Iriscopie) en waarover je je standpunt min of meer zelf moet bepalen. Maar zeker niet buiten God om.

Als u niet meer precies weet wat hij (Ganzevoort) er over schreef moet u het nog maar eens nalezen. Dat is nooit weg.

D. Holwerda. Zuidhorn

Punten en komma's (2)

Jac. 4, 2

De tweede tekst die ik in het kader van 'verkeerde interpunctie' zou willen bespreken is Jac. 4, 2. In de NBG is dit vers als volgt weergegeven: „Gij begeert, doch gij hebt niet; gij zijt moorddadig en naijverig en gij kunt er niets mede verkrijgen; gij vecht en gij strijdt. Gij hebt niets, omdat gij niet bidt”. Een aaneenrijging van constatering, vrijwel zonder reliëf.

Ik voor mij geloof echter, dat Jacobus hier – net als Paulus in Rom. 8 – heel emotioneel spréékt. En dat hij – evenals Paulus zo vaak doet, óók in Rom. 8! – werkt met *herhaling*.

Indeling

Ik denk, dat we de tekst als volgt moeten indelen:

- Jullie willen iets graag hebben, maar je hebt het niet? Dan ga je moorden!
- En jullie hebben het op iets gezet, maar kunnen het niet bemachtigen? Dan ga je op de vuist en begin je een (lange) oorlog!
- Jullie hebben niet, omdat jullie niet vragen!

Situatie en uitweg

In deze tekst *herhaalt* Jacobus in b wat hij in a gezegd had. In beide, a en b, tekent hij *eerst* vragenderwijs een *situatie*; de situatie van 'iets willen hebben, dat je niet hebt en niet kunt krijgen'. *Daarna* tekent hij, hoe zijn lezers uit zo'n voor hen onverdraaglijke situatie een *uitweg* zoeken: door moord; door ruzie en oorlog.

Jacobus onderscheidt hier – en hij was daar v. 1 al mee begonnen! – tussen een *incidenteel* 'gevecht' en een *slepende* 'oorlog'. Van het eerste komt gemakkelijk het laatste.

Jacobus' eigen diagnose

Het zal duidelijk zijn, dat Jacobus dié uitweg uit de botsing tussen verlangens en onmogelijkheid die verlangens te realiseren die zijn lezers kozen, afkeurt. In c komt hij dan ook met een andere oplossing. Om dit goed te laten uitkomen, zou ik geneigd zijn in de vertaling c in te leiden met de woorden „Zal ik jullie eens wat zeggen?”

En dan komt zijn *diagnose* van hun 'kwaal', zijn vaststelling van de oorzaak dat hun verlangens niet bevredigd worden: „Jullie hebben niet wat je graag wilt hebben, omdat je er niet om vraágt!” Vervulling van onze begeerten moeten we bij *God* zoeken door tot Hem te *bidden*; niet zelf met de vuist afdwingen.

Hulpmiddelen

Ook bij de analyse van déze tekst blijkt weer, dat wij er goed aan zouden doen, wat meer hulpmiddelen te gebruiken, om den lezer duidelijk te maken, hoe de tekst in elkaar zit, en hoe hij die moet lezen en intoneren.

Met name een betere lay-out zou hier en op vele andere plaatsen wonderen kunnen doen. Het papier dat we dááaraan extra kwijt raken zou goed besteed zijn.

A. Troost, Amsterdam

De Bijbel in de verschillende wetenschappen

1. Aspecten van de Bijbel

Uit de jaren dertig herinner ik mij een discussie in de kerkbode over de vraag of men een versleten huisbible wel in de vuilnisbak mocht gooien. Iemand stelde dat zo iets een oneerbieding omgaan met Gods Woord zou zijn. Dat ging anderen te ver. Zij meenden dat de Bijbel als boek toch ook maar een bundel papier met drukinkt was. Nee, was het weerwoord: de Bijbel is geen gewoon boek, maar is Gods heilig Woord. Daar moet je eerbiedig mee omgaan. Wie had er nu gelijk? De man van de praktische intuïtie gooide de versleten Bijbel bij de vuilnis, maar het zat hem toch niet lekker. Hij had immers geen weerwoord tegenover zijn vrome tegenstander. Hoe konden deze discussianten *beide* geholpen worden? Want ze hadden naar mijn overtuiging *beide* gelijk, zij het geen van beide voor 100%. Hier ligt een theoretisch probleem.

Voor de theoretische oplossing van dit probleempje hebben we de hulp nodig van de aspectentheorie van de reformatorische wijsbegeerte. In deze artikelen heb ik de ruimte niet om dat uitvoerig geargumenteerde uit de doeken te doen. Daarom nu slechts heel kort een resultaat van de filosofische analyse.

De mens fungeert, net als alle andere schepselen, in het geloofsaspect van de geschapen werkelijkheid, en wel primair als *subject*. De mens *geloof*t altijd iets, hij kan niet niet-geloven. Ook wat wij gewoonlijk ongelof of atheïsme noemen is *structureel* gezien wel degelijk 'geloof', zij het dan negatief gericht en gevuld. Voor de ware God en Zijn openbaring stelt de mens dan iets of iemand anders in de plaats, bijv. de rede, de natuur, bezit, de staat, de wetenschap, de kunst, de sport, enz. enz.

De *Bijbel*, zoals die concreet hier op de tafel ligt, is een stukje aardse werkelijkheid dat óók in alle aspecten fungeert, ook in het geloofsaspect. En wel als *object*. Daarom is de Bijbel, filosofisch uitgedrukt, *gekwalificeerd* als openbarings- en geloofs-object. Zelfs een volslagen ongelovige zal in antwoord op de vraag wat de Bijbel voor een boek is, zeggen: „dat is een *godsdienstig* boek (waar ik persoonlijk niet in geloof)”. Wijsgerig gezegd spreken wij dan van 'geloofsobject'.

Dáárin schuilt het gelijk van de bovenbedoelde eerste gesprekspartner. Hij geeft de Bijbel een geloofsnaam, zoals een ongelovige dat ook

doet als hij zegt: een godsdienstboek.

Maar zijn óngelijk is, dat deze concrete Bijbel hier voor mij, nog véél meer is dan dit belangrijkste. De Bijbel mag dan wel *gedefinieerd* worden als een geloofsboek, en als een openbaringsboek, maar daarmee is lang niet alles gezegd. *Behalve* een geloofs-object is de Bijbel ook een boek dat in tal van andere menselijke activiteiten als *object* fungeert. Men kan bijv. belangrijke delen van de Bijbel *literair genieten*. Dat was hetgeen destijds Dr. B. Wielenga bedoelde te tonen met zijn boek 'De Bijbel als boek van 'schoonheid'. Men kan voorts de Bijbel ook zien en behandelen als een *economisch object*, zoals o.a. de drukker en de boekhandelaar doen, alsook die tweede gesprekspartner die zijn versleten huisbible als economisch-waardeloos weggooide. Zelfs als *ruimtelijk object* was die Bijbel hem te veel. Ook kan de Bijbel een *juridisch object* zijn: dit is *mijn* exemplaar, mijn eigendom, waarop niemand anders recht heeft en dat niemand mag stelen. Dat de Bijbel vervolgens ook een *moreel object* kan zijn, ervaar ik zelf, omdat ik nog altijd 'gehecht' ben aan mijn oude versleten zakbible in Statenvertaling, omdat ik hem van mijn ouders kreeg toen ik belijdenis deed. Alleen dáárom doe ik hem nog niet weg... bij het oud papier. En zo zou ik nog even door kunnen gaan met het signaleren van allerlei aspecten aan de Bijbel-als-object.

In het eerder genoemde boek van Ouweeneel 'Woord en wetenschap' is een nog veel gedetailleerder toepassing gegeven van de modaliteiten- of aspectenleer op de Bijbel, en wel vooral in hst. 5 'De Bijbel in de wetenschap'. M.i. zeer nuttige lectuur voor theologen – ook al heb ik hier en daar nog wel wat filosofische detailkritiek. In de grote lijn gezien geeft Ouweeneel een waardevolle analyse van allerlei moderne, en vooral ook traditionele en fundamentalistische ontsparingen in de orthodoxe theologie. Ook is te merken dat hijzelf uit die traditie komt, hetgeen soms nog wel eens wat nawerkt. Anderzijds mag het al een gelukkige uitzondering heten, wanneer een traditioneel-orthodoxe theoloog de ogen open gaan voor het wijsgerig gehalte in alle, ook in onze 'evangelische' of 'reformatorische' theologie, en daarover dan met grote bekwaamheid te kunnen schrijven. Maar dit terzijde.

2. Het logisch-analytisch aspect van de Bijbel

Een heel belangrijk aspect van de werkelijkheid is het zgn. 'logisch-analytische', ook het kennis-aspect genoemd. Zoals alle werkelijkheid fungeert ook de Bijbel in dat werkelijkheidsaspect, en wel als object. Simpel gezegd: we kunnen niets zinnigs over de Bijbel zeggen, noch er iets mee doen, zelfs niet er in geloven, als we niet 'eerst' de Bijbel gewoon weten te onderscheiden van alles wat niet de Bijbel is, zoals bv. een bloknoot of een telefoonboek. De Bijbelinhoud is nu eenmaal, zoals alle andere zaken in onze werkelijkheid, o.a. een *logisch kennis-object*. Op zichzelf is dat een oninteressante waarheid-als-een-koe. Maar boeiend en vol problemen wordt het, wanneer we ons realiseren dat *wetenschap* en typisch wetenschappelijke, *theoretische kennis*, alles te maken hebben met de zgn. niet- of vóór-wetenschappelijke kennis. Evenwel, ondanks de nauwe verwantschap tussen die beide (nl. beide een kennis-fenomeen, een 'cognitief verschijnsel'), is toch de wetenschappelijke kennis van een *andere structuur* dan de praktische kennis. Zij impliceert een andere denk-houding en zij is, zoals we dat in de filosofie uitdrukken: een verdieping, een systematisering, en vooral een filtering en reducering van de volle, concrete, zgn. 'naïeve' kennis.

Laatstgenoemde is de gewone praktische kennis, die een min of meer geslaagd resultaat is van het onderscheidingsvermogen dat ieder normaal mens heeft (nl. de logisch-analytische functie). In alles wat de mens bewust doet of laat, gebruikt hij dit vermogen. Ook in ons geloven fungeert deze kennis. Dat is niet het een en het al, niet het voornaamste, maar toch wel een basis-functie, een fundamentele *deel*-structuur van ons geloofsleven. Niet het geloven *als zodanig* maar het inhoudelijke kennis-element *dat er IN zit*, wordt eventueel door een wetenschappelijke (theologische) bewerking er uit gelicht, verdiept, verbreed, geordend, gestyleerd, enz.

Dit nu kan ook gebeuren met onze geloofs-kennis van de Bijbel. En niet alleen onze praktische geloofskennis kan zo door 'theologie' bewerkt worden, de Bijbel zelf kan zo ook object worden, precieser gezegd 'onderzoeksveld', voor de theologie en voor allerlei andere wetenschappen, zoals archeologie, biologie, godsdienstgeschiedenis, moraalge-

schiedenis, rechtswetenschap, geschiedenis- en cultuurwetenschap, taalwetenschappen, enz. In verband met het voorgaande beperk ik mij nu tot de Bijbel als veld van onderzoek voor de *theologie*.

3. Naam en inhoud van de theologie

Vanuit onze traditie is het vanzelfsprekend dat de Bijbel een groot en zeer belangrijk onderdeel is van het arbeidsveld van de *theologie*. Van daar dat o.a. Ouweneel liever niet spreekt van 'theologie', maar eerder van 'bijbelwetenschap'. Inderdaad, ook al lijkt mij dit nog een te smalle visie, het is al een hele verbetering vergeleken met de termen 'theologie' of 'heilige godgeleerdheid'. Die woorden komen nl. regelrecht uit de heidense godstheorieën van de rationalistische Griekse filosofen, vooral van Aristoteles. Dat is bepaald niet maar een puur-terminologische kwestie, maar dit moet nu terwille van de ruimte die mij nog rest, blijven rusten. Zelf spreek ik liever van *godsdienstwetenschap*, of, zoals sommige geestverwante filosofen doen, van 'pistologie', omdat het Griekse woord voor geloof 'pistis' is. Tegenwoordig moet ik hier één opmerking bij maken. Want in de laatste paar jaar kan men aan de Nederlandse universiteiten ook pleidooien horen voor vervanging van het woord *theologie* door *godsdienstwetenschap*. Uitdrukkelijk moet ik mij distantiëren van de argumentatie daarvoor, nl. dat *theologie* niet echt een wetenschap is, maar meer een geloofskwestie, terwijl *godsdienstwetenschap* 'zuiver-wetenschappelijk' bedoeld te zijn. Deze argumentatie komt uit een achterhaald rationalisme voort, met negatie van de recente, en m.i. juiste trend om de structurele 'mythe-gebondenheid' (wij zouden zeggen: 'religieuze bepaaldheid') van elke echte wetenschap te honoreren. Wat nu de inhoud van de *theologie* betreft: zij is een complex van heel verschillende 'vakken'. Om slechts de belangrijkste te noemen: exegese, dogmatiek, ethiek, kerkrecht, symboliek (d.w.z. de leer inzake belijdenisgeschriften), kerkgeschiedenis, en nog meer, plus nog zgn. 'hulpwetenschappen'. In al die vakken speelt bijbelonderzoek een rol, uiteraard het meest in exegese en dogmatiek. Laatstgenoemde heeft uiteraard een apart hoofdstuk over de Bijbel. Dat deel heet vanouds 'de leer omtrent de H. Schrift', latijn: *locus de sacra scriptura*. Vanwege de meerzinnigheid van de term 'leer' in ons spraakgebruik, spreek ik liever over 'bijbeltheorie', *theorie* over de Bijbel dus. Eén onderdeel van dit hoofdstuk is de *inspiratie-theorie*. Opzettelijk kies ik deze term, om met het woord 'theorie' een extra accent te geven aan het verschil tussen

onze *belijdenis* dat de Bijbel het door de Heilige Geest geïnspireerde Woord van God is, en de *theologische, theoretiserende verwerking* van deze geloofskennis. De Bijbelse term 'leer' is voor deze geloofsbelijdenis ook heel goed te gebruiken, maar dan ook echt alleen voor onze *praktische* (levensbeschouwelijke) schriftbeschouwing, voor onze geloofs-leer of geloofs-belijdenis aangaande de Schrift, en *niet* voor onze theologische bijbeltheoriën. De term 'theologische leer' is in onze tijd nog steeds uiterst dubbelzinnig: zij kan bijbels en zij kan theologisch (d.w.z. theoretisch) bedoeld zijn. Een groot verschil, nl. goddelijk of menselijk!

4. Inspiratie en inspiratie-theorie

Het praktische nu van de zojuist genoemde accentuering ligt o.a. hierin, dat we er dan gemakkelijker op bedacht kunnen zijn om niet in de zeer veel voorkomende fout te vervallen dat we onze theologische theoriën, bijv. over de goddelijke inspiratie van de Schrift, verwarren met wat *de Bijbel zelf* zegt over zijn geïnspireerd zijn. Want met alle recht-gelovige christenen belijden we dit laatste, en wel van harte. Als het echter gaat over de *inspiratie-theorie* dan moeten we al direct constateren dat er orthodoxe inspiratie-theoriën in soorten zijn. Ik noem er momenteel slechts twee, omdat die al lang in brede kring gepopulariseerd en bekend zijn: de zgn. *mechanische* en de *organische* versie van de theorie der woordelijke (soms zelfs: letterlijke) inspiratie. Van beide bestaan er ook nog verschillende varianten, zowel in het heden als in het verleden van de orthodoxe theologie. Wanneer nu deze onderling verschillende orthodoxe opvattingen, die allemaal *uitgaan* van het *gelovig belijden* dat de Schrift het Woord Gods is, niet consequent van dit *belijden* onderscheiden worden, dan zien we het droevige verschijnsel optreden dat de gelovigen elkaar onderling gaan besnuffelen en elkaar de maat gaan nemen van hun orthodoxie of 'bijbelgetrouwheid'. Onder bepaalde omstandigheden leidt dat dan gemakkelijk tot twisten, groepsvorming, verdachtmakingen, verkillung der liefde en zelfs tot kerscheuringen. De gehele orthodoxie in alle landen kan daar van meepraten. Nu noemde ik alleen nog maar het voorbeeld van de leer inzake de H. Schrift, maar zo zijn er heel veel andere voorbeelden te noemen van onderwerpen die de genoemde droevige en onchristelijke verschijnselen teweeg gebracht hebben. Heel vaak – ik zeg niet: altijd – speelde daarin een verborgen rol de gesignaleerde *vereenzelviging*, tot in het spraakgebruik toe, van het godde-

lijke Woord en de menselijke theologie, van geloofskennis en theologische kennis, van geloofswaarheid en theoretische waarheid. Men suggereert deze vereenzelviging vaak door het kerkelijk belijden plus eigen theologie daarover, te kwalificeren als het 'naspreken' van de Schrift. Die uitdrukking kan goed bedoeld zijn, maar letterlijk genomen is zij ietwat onzinnig. Maar altijd suggereert zij minstens overeenstemming en soms zelfs identificatie tussen wat de Schrift zelf zegt en onze praktische of theologische verwerking daarvan. Geheel in de lijn van de middeleeuwse scholastiek waarin men wel de volgende gedachte tegenkomt: wat zuiverlogisch en zonder fouten uit de Schrift is afgeleid, heeft hetzelfde gezag als de Schrift zelf. De haan van de scherpzinnigste denker-dogmaticus kan dus koning kraaien in... de kerk. Ambtelijk en/of theologisch machtsmisbruik in de kerk kan vanuit deze achtergrond moeilijk meer tegengegaan worden.

5. Theologische kennistheorie

Om de werkelijk grote draagwijdte en gevolgen van de onderscheiding tussen belijdenis en theologie als theoloog zelf te kunnen ervaren, ook voor de exegetische vakken, maar vooral voor *alle* onderwerpen van de dogmatiek, is een *theologische kennistheorie*, met aansluitende hermeneutiek, *onmisbaar*. Behoudens enkele grondlijnen daarvoor vanuit de reformatorische wijsbegeerte is zulk een uitgewerkte theologische kennistheorie nog niet in reformatorisch-wijsgerige geest ontwikkeld, voorzover mij bekend. De in mijn vorige artikelen genoemde boeken van Vander Goot en van Ouweneel zijn zeer waardevolle, maar nog slechts eerste stappen op die weg. Deze achterstand van de orthodoxie is te meer te betreuren, nu met name in de laatste decennia een overvloed van studies op dit gebied verschenen is. De meeste daarvan staan uiteraard in verband met de hedendaagse wetenschaps-theorieën, die nog altijd fundamenteel gekenmerkt en geleid blijven door *humanistische* uitgangspunten. Een pluspunt is wel, dat het Bultmanniaanse rationalisme, het zgn. ontmythologiseringsprogramma, veelal als achterhaald wordt beschouwd. Maar de nieuwe alternatieven zijn m.i. evenmin aanvaardbaar. Toch zien we veel theologen, vooral 'moderne', die zich bewust gaan worden van het wijsgerig gehalte *in* elke theologie. Maar door gebrek aan een christelijke wijsbegeerte, staat men weerloos tegenover de snel wisselende filosofische modestromingen van de eigen tijd.

(slot volgt)

Hermine de Rijk, Culemborg

„Eva wie ben je?”

Inleiding

We leven in een cultuur waarin je niet zo goed meer weet hoe je nu vrouw kunt zijn, of wilt zijn, of moet zijn. Sinds het feminisme is de plaats van de vrouw verschoven en, of je nu wilt of niet, we zijn kinderen, vrouwen van deze tijd. Ook aan ons wordt getrokken en geduwd. Je krijgt allerlei informatie, je wordt met vragen opgezadeld die je zelf nooit zou stellen, maar die je wel onzeker maken.

Wat moet ik daar nou mee? Hoe zit dat volgens de Bijbel? Wie ben ik als vrouw? Eva wie ben je? Ik wil met u kijken welke lijnen de Bijbel uitzet en zo zoeken naar *Eva's plaats* in de gemeenschap, en naar *Eva's identiteit*. Vervolgens zien we hoe die twee samenvallen.

Eva's plaats

„En God schiep de mens, mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen”, zegt Genesis. De man het eerst en hij zoekt naar een gelijke tegenover zich. Hij beseft dat hij iets mist als hij de dieren namen geeft: er is niemand die bij hem past, niemand die hij van mens tot mens kan ontmoeten, niemand die zijn gelijke is en weerwoord geeft.

En dan wordt uit Adams zijde zijn andere kant geschapen, om hem ter-zijde te staan. En Adam zingt: Eindelijk een mens als ik, hetzelfde vlees, hetzelfde bloed; zij hoort bij mij want uit mij is zij genomen”. Haar schoonheid is niet belangrijk, haar vrouw-zijn wordt niet bezongen nee, de herkenning van die andere mens tegenover hem, „een mens als ik”, dat is het wezenlijke van deze ontmoeting.

Je wordt pas volledig mens in ontmoeting met de ander.

God schiep iemand die bij hem past, die naast hem kan staan „als hulpe tegenover”, zegt de statenvertaling. Vrouwen zijn blijkbaar geschapen om naaste te zijn en tegenover de ander te staan. En dat is precies wat ieder mens nodig heeft: iemand naast en iemand tegenover zich. Het zijn de voorwaarden om te groeien, of ik nu kind ben, of volwassen. Ik heb iemand naast me nodig, die meegaat, me niet in de steek laat, er is als ik hem of haar nodig heb, die troostend nabij is; en iemand tegenover me die weerwoord geeft, me uitdaagt, antwoord geeft, de spiegel voorhoudt, herkenning laat zien, kritiek levert, iemand waar ik niet omheen kan. Daarvoor zijn mensen elkaar gegeven. Herman Hesse zegt het zó:

„Het is onze taak niet elkaar te vinden net zo min als de zon en de maan elkaar vinden of de zee en het land. Ons doel is niet in elkaar over te gaan, maar inzicht in elkander te verwerven en dat de één de ander leert zien en eerbiedigen wat deze is:

tegenhanger en vervollediging van de ander. Dat is Eva's plaats, met Adam, mensen naar Gods beeld. En het was zo eigen, er was zoveel herkenning... open en bloot schaamdelen ze zich voor elkaar niet. Paulus werkt deze relatie verder uit in Efeze 5. Ik kom daar straks op terug.

Wat is er van Eva's plaats geworden?

Eva is de eerste mens die zich tot zonde laat verleiden, daarna ook Adam. De vloek volgt en de manning moet een stap terug: „Naar uw man zal uw begeerte uitgaan en hij zal over u heersen”, voorzegt God.

Daar sta je dan, het schaamrood op de kaken. Opeens schaam je je voor jezelf, voor je kleine menselijkheid, je onvolkomenheid en je voelt je zo kwetsbaar en verloren...

Vanuit een totale verbondenheid met je medemens, met de schepping en de Schepper word je op jezelf teruggeworpen. De *schuld* is geboren en die is nooit meer in te lossen; niet tegenover je medemens, niet tegenover je Schepper.

En je slaat je ogen neer, je buigt je hoofd en je verbergt je.

Het lijkt of de vrouw dit gevoel de eeuwen door met zich meedragen heeft: je buigt je hoofd en volgt: de man is heerser.

Om dit schuldgevoel nog enigszins in te lossen kruipen we vaak in de rol van zorgzame, alles opofferende moeder. Het ideaalbeeld van de vrouw zoals dat vaak door schilders, dichters en ook de Kerk werd voorgesteld. Denk maar eens aan de wijze waarop Maria als lijdzaam glimlachende moeder verbeeld en tot voorbeeld gesteld werd. Zo brachten we toch nog een offer, een beetje genoegdoening voor dat grote schuldgevoel.

Die rol ligt ons wel; het maakt ons sterk tegenover de ander. Die ander staat daardoor immers bij ons in het krijt? „Kijk eens wat ik allemaal voor je over heb gehad!” zeggen we dan. En dan moet die ander beschaamd het hoofd buigen. Maar dat heeft meer van een machtsstrijd dan van de oorspronkelijke bedoeling van de vrouw.

Eva, wie ben je nou?

Eva's identiteit

Behalve feministen zijn ook sociologen en antropologen geïnteresseerd in het rollenpatroon van man en vrouw en de verschillen in identiteit. Er is bijvoorbeeld onderzoek gedaan in de ons bekende samenlevingen, naar de verschillen tussen man en vrouw bij het vervullen van het ouderschap. Op borstvoeding geven na, kunnen vaders alles wat moeders kunnen, konkluderen de onderzoekers. Ook op het emotionele vlak gaan vaders net zo adequaat met hun kind om als moeders. Maar, ze doen het *anders*. De wijze waarop moeders en vaders op hun baby reageren en de baby op hen verschilt duidelijk en konsekwent: vaders zijn meer fysiek bezig, zijn stimulerender, dagen meer uit, spelen meer met hun kind en het kind zoekt hem daarvoor ook op. Vader wordt later ook meer de steunpilaar bij uitdagingen.

Moeders zijn verbaler, sussender; vormen, zeker de eerste 3 maanden een totale eenheid met het kind waardoor er een sterkere emotionele gehechtheid bestaat met de moeder die blijvend is voor het leven. Het kind zoekt haar vooral op bij moeilijkheden, als het geborgenheid zoekt. Al steken vader en moeder evenveel energie in de verhouding met hun kind, de biologie, de aanleg, zorgt voor een niveau van intimiteit tussen moeder en kind die vaders pas in de loop der tijd kunnen ontwikkelen. Dit heeft te maken met haar hormonale cyclus en haar vermogen om kinderen te baren. Vrouwen hebben een biologische aanleg om intensiever met hun baby om te gaan dan mannen. Dat wil niet zeggen dat vaders minder belangrijk zijn, integendeel. De rollen zijn verschillend van kwaliteit en niet onderling verwisselbaar, maar even belangrijk voor de ontwikkeling van een kind.

Heel duidelijk stelt dit onderzoek, waarbij verschillende wetenschappers elkaar aanvullen, dat de biologische aanleg bepalend is voor het verschil tussen man en vrouw en niet de cultuur.

Veel feministen zijn het hier niet mee eens. Zij stellen dat de vrouw gelijk is aan de man en op dezelfde wijze kan functioneren. Misschien heeft ze zelfs meer te bieden door haar intuïtie. Ze is niet anders dan de man omdat ze vrouw is, ze moet alleen naar hetzelfde maatschappelijk niveau emanciperen.

De moederrol is haar opgedrongen, in onze cultuur, en werd veel te eenzijdig benadrukt en overgewaardeerd in het belang van de man.

Wat is nu dat vrouwelijke volgens de Bijbel?

Wat is er méér, behalve dat 'naast en tegenover' zijn? Direkt na de zondeval en de vloek van God noemt Adam zijn vrouw Eva. Dat betekent 'leven', omdat zij de moeder van alle levenden is geworden.

Zij is daarvoor speciaal toegerust: met een baarmoeder, 'rèchèm' in het Hebreeuws. Het meervoud van rèchèm is 'rachamim' letterlijk betekent dat buik, ingewanden, maar ook: barmhartigheid, mededogen, zachtmoedigheid.

'Rachamim' wordt in de Bijbel steeds gebruikt wanneer er sprake is van Gods barmhartigheid voor Zijn volk, wanneer God zich laat ontroeren in Zijn binnenste door mensen en zich over hen ontfermt, zoals bijvoorbeeld in Exodus. Eva's rèchèm is haar vermogen tot het bieden van geborgenheid, koestering, barmhartigheid, met ontferming bewogen zijn voor haar naaste. Vrouwen zijn dáárom moeders of ze willen of niet. Jong en oud, of je kinderen hebt of niet, of je nou 3 jaar bent of 86, we zijn moeders in de brede zin van het woord: degene die ontvangt, koestert en doorgeeft zoals moeder kerk, moeder aarde.

Het geheim van vrouwen zit haar in de kern, in de schoot, haar rèchèm, de verbondenheid met Gods rachamim.

Vrouwen kunnen zich laten raken zoals de vrouw in 1 Kon. 3. Die vrouw voelt het in haar buik, rèchèm staat daar, wanneer haar kind in tweeën gesneden gaat worden.

"Nee", schreeuwt de echte moeder die luistert naar haar rèchèm. "Laat leven!" De andere moeder verloochent haar moeder-zijn.

Mens zijn betekent zorg hebben om het leven, je naaste, de natuur, de schepping. Gods barmhartigheid doorgeven. "Nee" roepen als het leven, je naaste, de schepping verlossen dreigen te gaan. Naaste te zijn voor de zwakken, de kleinen, de rechtelozen, de mensen om je heen. Op te staan tegenover de meedogenloze en recht te doen zodat Gods liefde, Gods barmhartigheid aan het licht komt.

Daarvoor is Eva anders toegerust dan Adam. Ze is de vrouwelijke mens met een rèchèm waarmee ze moet werken naast de man. Daarom is de man zonder die vrouw naast zich inkompleet, is hij nergens.

Dát is Eva's positie, dát is haar speciale opdracht tegenover de naaste. Eva sta op! Verberg je niet, er is werk aan de winkel. Wentel je niet in

schuld, schaamte of zogenaamde krachteloosheid.

Toon je barmhartigheid, je zachtmoedigheid, je mededogen, je omvattende liefde, zoals God die aan jou getoond heeft!

Dat is je kracht...

En dan Efeze 5

Deze zomer woonde ik een huwelijksdienst bij in de Verenigde Staten.

De trouwtekst luidde: "weest elkan- der onderdanig in de vreze van Christus", Efeze 5:21. In vers 22 zegt Paulus dat nog eens extra tegen de vrouwen ten aanzien van hun man. Wat houdt die onderdanigheid in de man-vrouw relatie nou in? De Groot Nieuws-vertaling heeft vertaald met: "onderwerpt u aan elkaar", dat geeft de bedoeling al beter weer. In het Engels staat daar: "be each others subject", wees elkaars subject en daarin zit de betekenis. Ik ben sub- ject wanneer ik me aan de ander onderwerp omdat ik geloof in de diepere zin van die relatie, het ge- heim waarover Paulus spreekt. Ik maak de ander subject, als ik de ander ruimte geef te zijn wie de ander is, als ik de ander draag. Niet omdat ik daartoe gedwongen ben, maar vrijwillig, uit liefde, zoals God mij draagt, mij liefheeft, mij de ruimte geeft. Dat heeft dus niet te maken met minder zijn, niet met een slaafse, volgzaam, opofferende hou- ding. Dàn is Eva nergens meer, en kan ze ook niets betekenen voor de ander.

Dat is een opgave: die totale mens tegenover je zó liefhebben... Dat kan in feite God alleen en dat dééd God ook: ons aanvaarden zoals we zijn. God heeft onze fundamentele kwets- baarheid gezien, onze schuld, de naakte feiten. En ons tòch liefgehad. Hij liet ons daar niet staan met dat gebogen hoofd; Hij riep ons tevoor- schijn en droeg ons. Dát is rachamim.

Eva's opdracht

Eva, moeder van alle levenden, zó mag jij zijn in Christus, jij bent daar speciaal voor toegerust.

Dat moet het evangelie voor Eva zijn, denk ik. De kwetsbare, angstige Eva die het paradijs kwijt is, de har- monie, de heelheid, de onverwoest- bare veiligheid, de onvoorwaarde- lijke liefde.

Ze koos voor de vrijheid, maar ze voelt zich ontworteld. Ze wilde op eigen benen staan, zelf verantwoor- delijk zijn, maar ze heeft geen ant-

woord. Ze vluchtte in haar moeder- rol, dat werd haar kracht, haar troost, haar bevestiging, haar heilig huisje, maar ook een versmalling van haar opdracht, van haar vrouw- zijn. Daarin heeft het feminisme gelijk. Dat is ook niet het bijbelse beeld van de vrouw.

Eva sta op! Verberg je niet langer, want Christus droeg de vloek voor jou, je bent een nieuwe schepping! De eerste Adam noemde jou Eva, moeder van alle levenden; de tweede Adam herschept jou tot man- nin. Richt je hoofd op! Je kunt de andere mens tegenover je weer recht in de ogen kijken. Sta op, Eva, neem niet weer een slavenjuk op je en laat het je niet opleggen. Christus heeft je bevrijd en in Christus ben je weer mannin met alle mogelijkheden die je andere mensen te bieden hebt. Kruip niet weg in je zorgende moederrol, in de veilige zekerheden die je zo makkelijk liggen omdat ze ook ingeschapen zijn: het is slechts een aspect van je vrouw-zijn. Je bent immers opnieuw op je plaats gezet, zoals je bedoelt bent? Kom tevoorschijn, wees een nieuwe schepping, wees mannin, naaste en tegenover van de andere mens van- uit je rèchèm!

Help de ander zijn kwetsbare be- staan te dragen, je kent je eigen kwetsbaarheid zo goed. De man kan niet zonder jou; we kunnen niet zon- der elkaar. Die opdracht haal je niet. En tòch moet je eraan geloven, moet je erin geloven. Tegen alle misluk- kingen in, steeds opnieuw, subject zijn.

Eva wie ben je?

Ik ben een geëmancipeerde vrouw, femina in Christus; mannin zoals God bedoeld heeft in Genesis 1.

Eva wie ben je?

In ben tegenhanger en vervolledi- ging van Adam, de mens, mijn man, mijn naaste, mijn kind.

Eva wie ben je?

Ik ben een kind van God, ik heb het licht in me, ik ben het zout.

Ik ben zachtmoedig, ik honger en dorst naar de gerech- tigheid

ik ben barmhartig

ik ben rein van hart

ik sticht vrede

Eva wie ben je?

Je bent zalig.

Referaat door Hermine de Rijk, zoals gehouden op de landelijke kontaktdag '89 voor vrouwen van de Nederlands Gereformeerde Kerken, op 21 september te Ermelo.

Hermine de Rijk is verbonden aan de Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk werk van de Nederlands Gereformeerde Kerken. Gelezen teksten: Genesis 1:26, 27 en 2:18-23; 1 Koningen 3:16-27; Mattheus 5:1-16.

W. Smouter, Rijswijk

Kerkgeschiedenis

Zuivere lofprijzing

Psalm 105 is een psalm met een onaardse glans, een wonderlijke uitstraling. Het is een lofpsalm, die begint met de oproep 'Looft de Here' en eindigt met het 'Halleluja'. Tussen begin en eind biedt de psalm een weergave van een deel uit Israëls geschiedenis, tot aan de intocht in Kanaän. Tot zover allemaal punten, die je ook in andere geschiedenis-psalmen, zoals 78 en 106, vindt.

Maar het onaardse, het wonderlijke aan deze psalm is dat heel de geschiedenis volkomen rimpelloos wordt beschreven. Israëls verleden lijkt enkel glans en majesteit en schoonheid te zijn geweest. Als een glimmend gepoetst stuk metaal, waarvan wij zouden zeggen: bij nader toezien breekt die glans toch wel uiteen in een craquelé met vrij diepe groeven.

Een aantal voorbeelden. Toen de HERE honger over Kanaän deed komen „zond Hij een man voor hen uit” naar Egypte (vs. 17): Jozef die als slaaf verkocht werd. Geen woord hierbij over het misdadige plan van de broers, maar alleen over God, die dit ten goede gedacht heeft: „Hij zond een man voor hen uit”!

Dan de latere tijd in Egypte. Niet worden genoemd de harde slavenarbeid of de bijna-genocide. Niet de onwil van de Israëlieten om gered te worden, noch hun gebrek aan vertrouwen. Nee, er staat alleen: God maakte zijn volk zeer vruchtbaar, machtiger dan de tegenstanders. Die haatten hen en gebruikten list, maar God zond zijn knechten Mozes en Aäron en deed tekenen en wonderen. „Hij voerde hen uit met zilver en goud, en er was in hun stammen niemand die struikelde” (vs. 37). Is deze glanzende beschrijving al niet onaards, voor ons gevoel gespeend van de weerbarstige werkelijkheid?

Dat geldt nog des te meer bij de beschrijving van de woestijnreis. Neem nu alleen de verzen 40 en 41: „Zij vroegen, en Hij deed kwakkelen komen, met brood uit de hemel verzadigde Hij hen. Hij opende de rots, en wateren vloeiden, zij stroomden door de dorre streken als een rivier”. Zelfs wie de geschiedenis van de woestijnreis maar oppervlakkig kent, die weet in deze zinnen tussen elke twee woorden heel wat minder fraais in te vullen. „Zij vroegen”? Maar het was toch niet zomaar vragen? Het ging om een zondig gemor en om een terugverlangen naar

Egypte, alsof het niet de HERE was die hen uitgeleid had.

'Kwakkelen'? Daar lag tegelijk een oordeel in! „Hij opende de rots”? Maar eerst was Mozes vrijwel gestenigd en onder die grote druk tot zonde gekomen.

Eigenroem?

Wel, meer zou te noemen zijn, maar dit is genoeg om te laten zien: Psalm 105 is uitzonderlijk in het stralende licht dat valt op Israëls geschiedenis. Als we hier oog voor krijgen, dan houden we ons hart vast, denk ik. Is dit niet te onaards, te mooi? Licht hier niet het gevaar van eigenroem?

Wij praten zelf in elk geval anders over ons verleden. De kerk is te laat geweest met sociaal besef. De kerk heeft de arbeiders van zich vervreemd. De kerk heeft altijd anti-semitische tendenzen met zich meegedragen. En nu is de kerk ongeloofwaardig voor de wereld door hope-loze verdeeldheid.

Kortom: we voelen ons veiliger door een toontje lager te zingen, menselijk bescheiden. Op zichzelf is dat ook zo gek niet. Doorgaans doen de Psalmen dat ook. Psalm 106 bijvoorbeeld zingt bepaald een toontje lager. En God heeft Psalm 105 en 106 als tweelingzusters naast elkaar gegeven. Psalm 106: 6-27 hoort bij Psalm 105 als schering en inslag. Al de ondankbaarheid en het gemor worden dáár juist belicht. „Onze vaders in Egypte sloegen geen acht op uw wonderen.” „Zij waren afgunstig op Mozes in de legerplaats” ... het zijn precies de dingen die in Psalm 105 zo ontbreken.

En toch: de twee psalmen staan er *allebei*. Het toontje lager zingen en het lied op een verhoogde toon horen er beiden bij. En ik schrijf deze dingen omdat ik denk dat wij in onze kijk op de kerkelijke geschiedenis óók die beide melodien moeten kennen. Ik ben er niet zo van overtuigd, dat het een kenmerk van zuiver geestelijk leven is om *alleen* maar een toontje lager te zingen over de kerkelijke geschiedenis. Ja, in het menselijk vlak doet het weldadig aan: „ze hebben tenminste geen pretenties”. Het punt is alleen: als het goed is hebben we wél een pretentie. Namelijk dat de gemeente van Christus geregeerd wordt uit de hemel en dat Christus zich een gemeente vergadert van het begin der wereld tot aan het einde. Zeker, het

zicht op dat werk van Christus wordt enorm verduisterd door de veelheid van zonden op kerkelijk gebied. Door al het bloed „dat vergoten is sinds de grondvesting der wereld, van het bloed van Abel tot het bloed van Zacharia, die omgebracht is tussen het altaar en het tempelhuis” (Lucas 11:50v). En door alle kerkelijk onrecht dat later gepleegd is.

Dat is echter allemaal geen menselijk gepruts in een menselijk zaakje. Maar het zijn menselijke zonden in de zaak van God! Vandaar dat er twee melodien nodig zijn: de belijdenis van onze kerkelijke zonden én de lofzang op Gods doorgaande trouw. Als wij binnen de gemeenschap van de kerk het geloof geleerd hebben en er nog steeds in gevoed worden, dan is dat toch aan God te danken en dan verdient Hij de dank daarvoor toch?

De glans van God

De combinatie van Psalm 105 en 106 kan ons misschien helpen om beide kanten van de werkelijkheid weer te gaan zien. Maar dan moeten we wél het geheim van Psalm 105 kennen. En dat is dit: de onaardse glans is in werkelijkheid een *bovenaardse* glans. Het is het licht van Gods majesteit, dat hier als een gerichte lichtbundel op Israëls geschiedenis valt. Hier wordt niet over Israël, maar puur over God gezongen. Maar ja, hoe blijf je dan uit de buurt van kerkisme en farizeïsme en zo voort? Ik denk, dat het voorwoord van dezelfde Psalm 105 ons daarbij kan helpen. Een voorwoord, waarin er door de dichter aan ons getrokken en geduwd wordt, tot we in de goede positie zitten om zo'n bovenaards lied te zingen.

Na de algemene oproep om God te loven staat er in vs. 3: „Beroemt u in zijn heilige naam”. Dat is: prijs je rijk met Gods naam alleen. Zijn *heilige* naam: het gaat hier om de glans van God, die een ontoegankelijk licht bewoont. Hier kon zelfs niet staan: „beroemt u in Gods werk in de geschiedenis”, want daar zit altijd ook een menselijke component bij. Zijn heilige naam echter, dat is Hij *alleen*. Roem in die rijkdom alleen!

Vervolgens wordt gezegd: „Vraagt naar de HERE en zijn sterkte” (vs. 4), want daar gaat het in deze psalm over. En: „Gedenkt aan de wonderen, die Hij heeft gedaan” (vs. 5), want daar wil nu de aandacht op gevestigd zijn.

Al deze aansporingen, voordat in vs. 7 de eigenlijke psalm begint, zijn te zien als duwtjes van de Heilige Geest om ons eerst in de juiste houding te zetten voordat we deze gevaarlijke maar prachtige lofpsalm zingen. We moeten leren te zingen over Gods genade door alles heen. Wie zó voor Gods aangezicht staat, die kan het *zuivere* loflied zingen van Gods doorgaande werk in een *onzuivere* geschiedenis. Zo mogen wij ook over de geschiedenis van de kerk in ons land zingen. Bijvoorbeeld over het wonder van de 19e eeuw, of over de zegen van God in onze eigen kerken. Zolang we dit lied maar zuiver houden, en ... zolang we ook Psalm 106 kennen!

Onze geschiedschrijving

Ik zou bij het licht van deze twee zusterpsalmen willen vragen of er ook in onze kerken geen kundige mensen zijn, die iets van onze kerkelijke geschiedenis op papier willen zetten. Om ons de taal van de verootmoediging en die van Gods lof te leren. Er ligt bepaald een lacune onder ons op dat gebied. Bij zijn leven heeft ds. A.H. Algra op dit punt mooie bijdragen gegeven. Te denken valt aan zijn boek *Levende stenen* en aan de brochure *Van Nederlands Hervormd tot Nederlands Gereformeerd*. Maar ik merk dat er onder jongeren echt vraag is en blijft naar uitleg op het punt: waar komen wij vandaan? Dat lijkt me ook begrijpelijk in een tijd als de onze, waarin de hitte van de strijd gelukkig over is, maar de gevolgen er nog wel liggen.

Het zal duidelijk zijn: ik heb het ook en met name over de recente kerkgeschiedenis. Zeg die van de vrijmaking en van de scheuring in de zestiger jaren. Het is met een kaarsje zoeken naar publicaties uit onze kerken over dit onderwerp. Dat is ook wel begrijpelijk. Enerzijds: wie die het meegemaakt heeft wil slapeloze nachten meemaken om het allemaal boven water te halen? En anderzijds: wie wordt er rijker van als er een 'wij-hebben-toch-gelijk-verhaal' komt?

Juist daarom breng ik dit verzoek ter tafel in het licht van zo'n hooggesmette psalm als Psalm 105, met zo'n ootmoedige zusterpsalm als Psalm 106. Ik ben er niet gerust op dat het goed is om alleen in neerbuigende zin over ons verleden te praten of om te zien in wrok.

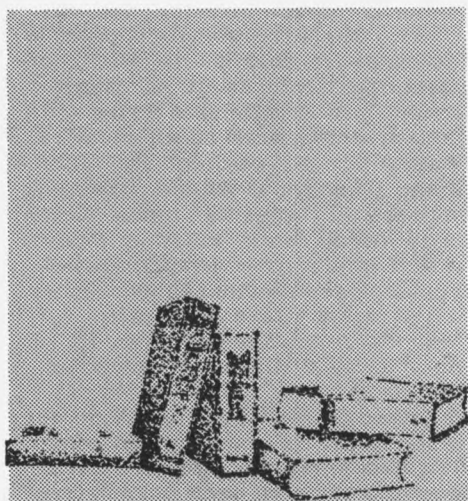
Als ik nog een keer de beide psal-

men naast elkaar mag zetten. Ze zijn niet alleen in hun kijk op de geschiedenis elkaars wederhelft. Maar ook in de beide inleidingen.

– Zei Psalm 105: „*Gedenkt aan de wonderen, die Hij heeft gedaan*”, Psalm 106 zegt: „*Gedenk mijner, o HERE, naar het welbehagen in uw volk*”. Psalm 105 richt *onze aandacht op God*. Psalm 106 richt *Gods aandacht op ons*. Met zicht op onze fouten en een beroep op Gods welbehagen.

– Psalm 105 zegt: „*Beroemt u in zijn heilige naam; het hart van wie de HERE zoeken verheuge zich*” en Psalm 106 voegt er aan toe: *moge ik „mij verheugen met de vreugde van uw volk, mij beroemen met uw erfdeel*”.

Als we die beide psalmen eens leeren zingen... En als dat eens aan beide kanten van de breuk zou gebeuren... Is dat niet iets om voor te bidden? Eigenlijk kan het met minder niet toe. Alleen zó kunnen we ons toch verheugen in God en met zijn volk; ons beroemen in zijn heilige naam en met zijn erfdeel.

Boekbespreking

P.J. v. Kampen, Eck en Wiel

Sprong uit de Wanhoop

F.A. Schaeffer. *Sprong uit de Wanhoop*. V.d. Berg, Kampen, 1989. Dr. Francis Schaeffer, stichter van het werk van L'Abri, is vele lezers stellig niet onbekend. Veel van zijn publicaties zijn dan ook in het Nederlands uitgegeven. Merkwaardig genoeg is zijn allereerste boek, *Escape from Reason*, pas dit jaar verschenen, onder de titel *Sprong uit de*

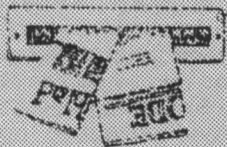
Wanhoop. Dat ligt niet zozeer aan de vertalers, van wie zich diversen in de loop der tijd over het boekje hebben gebogen, het ligt vermoedelijk evenzeer aan de stijl van dit boekje. Het is in eerste instantie zeer compact geschreven, wat het vertalen niet zo gemakkelijk maakt. (Het corrigeren van de drukproeven, waar ik zelf mee te maken heb gehad, was evenmin een simpele klus.)

Toch is het verheugend dat dit boekje eindelijk op de markt is gekomen in een prima vertaling!

Wat betreft de inhoud, Schaeffer heeft (zoals hij ook na het schrijven van deze eersteling heeft gedaan) een poging ondernomen om een aantal lijnen in het Westerse denken van de laatste zes eeuwen aan te geven. Vooral gaat het in dit boekje over de vraag: heeft de westerse mens een visie op de Werkelijkheid waarin denken en ervaren geïntegreerd zijn gebleven? Schaeffers antwoord: nee, de eenheid in de westerse cultuur is verbrokkeld; er is een scheiding gekomen tussen de menselijke rede en haar voortbrengselen enerzijds en de ervaringswereld anderzijds. Dat verschijnsel, die splitsing tussen wat je weet en voelt als mens, is een van Schaeffers voornaamste thema's, steeds opnieuw. Hij spreekt in dit boekje vooral vaak van 'the line of despair', de 'lijn van de wanhoop'.

Ook al is het inmiddels heel wat jaren geleden dat 'Escape from Reason' verscheen, het is geen geda-teerd boekje geworden. Het is mijn hoop dat het ook nu vele lezers trekt. Waarbij moet worden opgemerkt dat het geen roman-lektuur is. Een zekere mate van bekendheid met de ontwikkelingen in filosofie en cultuur van Europa helpt bepaald!

Het boek is eenvoudig van opmaak maar verder keurig uitgevoerd bij uitgeverij V.d. Berg in Kampen uitgekomen. De prijs is laag gebleven: f 15,-. Bestellen per tel. 05202-12287.

Persschouw

**„Het leven is een damp,
de dood wenkt ieder uur”**

Kwart voor elf in de avond: de telefoon rinkelt. Een mevrouw deelt me mee dat haar oude vader in het ziekenhuis is overleden. 's Middags had ik nog in een kleine kring familieleden bij zijn bed gestaan. Het was duidelijk dat de dood niet meer dan enkele uren ver weg was. De volgende morgen half negen: de telefoon rinkelt. Een andere mevrouw deelt mee dat haar bejaarde tante in de afgelopen nacht voor altijd was heengegaan. Zij was door een hersenbloeding getroffen en de huisarts had een hulpeloze blik in de ogen gehad. Zij was al voorbij de grens van menselijke redding. Welke collega predikant heeft al niet ettelijke keren dezelfde ervaring opgedaan? Het is of de dood soms overuren maakt.

Het is het bekende beeld: familie bijeen, de bode van de begrafenisvereniging, iemand hanteert de telefoon, iemand anders werkt aan de tekst van een overlijdensbericht, beraad over tijd en plaats van een afscheidsdienst, de vreemde sfeer van een gezelschap dat door de dood bijeengebracht en onder presie is geplaatst.

Er is geen gewenning

Onlangs maakte iemand de opmerking: „Jullie, dominees, zullen er allang aan gewend zijn”. Hij bedoelde het goed. Hij had het oog op jarenlange ervaring, op verzamelde kennis van alle gevoeligheden die in zulke uren moeten worden ontzien en op – ja ook dat – een zekere routine die men in het eigenaardige bedrijf van predikant verwerft. Maar wèn je eraan? Het is al heel lang geleden, in de herfst van 1950, dat ik voor mijn eerste begrafenis stond. Het betrof een oude en ongehuwde dame van wie de dood door weinigen werd betreurd. Het was dan ook een kleine groep die op de

dag van de graflegging bijeen was. Toen is het voor het eerst door mij heengegaan – nog anders dan in oorlogs- en bezettingstijd – hoe onverbiddelijk en onherroepelijk de dood is. Er kan niets meer gezegd worden, er kan niets meer goedge maakt worden, er kan geen andere weg meer worden ingeslagen. Alles is geschiedenis geworden. Geschiedenis betekent: alles is gestold. Wèn je eraan? Dat dodenmasker komt niet meer in beweging, ogen kijken je niet meer sprekend aan, een hand ligt stil en wordt niet meer naar je uitgestrekt. Een hart kan niet meer voor een ander kloppen.

Nu hoor je het ook eens van een ander

Vóór me ligt een boek van een Tsjechische marxistische docent in de wijsbegeerte. Het heet in vertaling: 'God is niet helemaal dood'. De schrijver is jaren achtereen leraar aan de militaire academie in Brno geweest. Tegen het einde van zijn boek houdt hij zich intensief bezig met het verschijnsel van de menselijke dood. En dan staat hij, filosofische atheïst als hij is, ineens vlak naast mij als christen:

„Ik sterf – dat betekent: ik zal mijn werk niet kunnen afmaken, ik zal hen van wie ik gehouden heb, niet meer zien, ik zal geen schoonheid of droefenis meer ervaren. In mijn hart zal de weergaloze muziek van deze wereld niet meer meeklinken. Ik zal nooit meer en in geen enkele richting meer boven mezelf uit kunnen komen. Mij rest alleen dit laatste”. *Vítězslav Gardavský* – zo heet hij – staat daarin vlak naast me. Maar dan volgen woorden die hij als principiële atheïst moet schrijven en waarin hij weer een eind van mij af staat: „De dood is zo verschrikkelijk wgens dit verlies aan betrekkingen: ons innerlijk houdt op het kruispunt te zijn waarop ontmoetingen plaatsvinden. Des te noodzakelijker is het om deze zekerheid omtrent onze individuele toekomst helder voor ogen te houden. Daarom moet ik zo leven dat ik in elke betrekking die mij aangaat, een maximum van mijn leven leg: alsof ik morgen zou sterfen. Wie aan God gelooft en aan een onsterfelijke ziel, heeft ook in zijn laatste uurtje iets om op te hopen. Ik koester deze hoop niet. Daarom zie ik alle betrekkingen, die ik heb, scherp en helder voor me, niet in de nevel van mystieke en bedrieglijke verwachting van iets dat na het laatste verzinken zou volgen. Elke van mijn betrekkingen draagt het teken van de dood. Elke betrekking heeft voor mij een onherhaalbare waarde, geen daarvan kan tegen een andere worden uitgewisseld. Iedere ontmoeting met een mens is voor mij – die zelf een eindig individu ben – een geschenk, want het kan mijn laatste ontmoeting met hem zijn. En ook ik ben voor iedereen een ge-

schenk, voor zover ik iets weg te geven heb”.

Gemeenschappelijk besef

Deze citaten geef ik door om aan te duiden dat christenen en niet-christenen voor het gemeenschappelijke besef van de *radicaliteit* van de dood staan. Juist daarom wen je niet aan de dood en kun je niet aan de dood wennen. Elke dood is voor ons in deze wereld een volstrekt verlies. Daarvoor bestaat geen compensatie.

Voor al in het Oude Testament wordt voor de dood gevreesd. De Psalmen staan er vol van. Prediker ziet de dood als eindpunt van de ijdelheid van het leven. Rispa houdt haar beklemmende dodenwacht. David huilt zich leeg bij de dood van Saul en Jonathan. Het is overal, overal hetzelfde.

En daarom ligt het unieke van het Nieuwe Testament in de verbreking van en de overwinning op de dood. „Dood, waar is uw prikkel?” luidt de triumfantelijke roep van Paulus. De enige poort door de zwarte muur van de dood heet Jezus Christus. Dat is tevens het enige wat wij bij de dood van hen van wie wij hielden, tegen elkaar kunnen zeggen. De doden zijn tegelijk achter ons en voor ons uit. Zij leven in onze herinnering en zij zijn al in de toekomst. Dat is het dubbele besef van hen die zich naar de naam van hun Heer noemen. Dat zijn gelijktijdig onze tranen en onze schuchtere lach vanwege de hoop die in ons is.

Maar wennen, nee, dat doe je nooit. Je kunt met alles in het leven een arrangement aangaan, behalve met het einde van dat leven.

Wij kunnen over de dood nooit het laatste woord zeggen.

Dat laatste woord is alleen aan God.

Dit belangwekkende en emotionerende artikel knipten we ongeveer twee jaar geleden uit de FRIESE KERKBODE. Het werd geschreven door ds. L.H. Kwast, destijds eindredacteur van genoemd blad, nu wonend te Leeuwarden. Hij wordt terecht betiteld als een bekwaam gereformeerd scribent. Ook dit stuk van zijn hand imponeert en wijst een schriftuurlijke weg bij het benaderen van de dood als niet te ontwijken gegeven in een mensenleven. Paulus noemt in I Corinthiërs 15:26 de dood de laatste vijand – niet de ergste vijand.

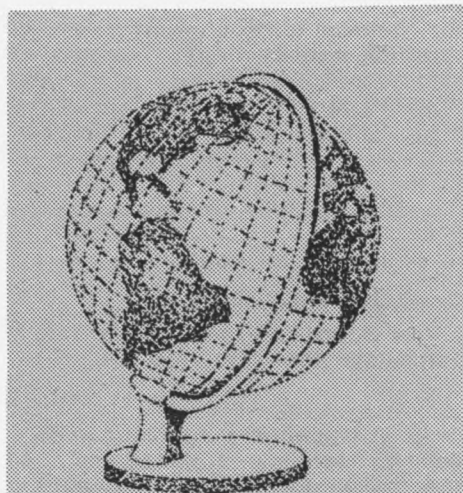
De ergste vijand is de satan! Maar die laatste vijand zo tekent Paulus heeft niet het laatste woord. Door de viktoria van de Christus is zijn functie veranderd. Hij is door iemand vergeleken met een jachthond, die de buit aandraagt. Hij moet de Heiland dienen om de Zijnen over de streep te trekken, zodat zij voor eeuwig bij de Heer zijn. Wijlen Prof. Dr. J.P. Versteeg heeft destijds in een boeiende meditatie geschreven over angst voor de dood. „Wanneer

we één keer Jezus' angst voor de dood op ons hebben laten inwerken, is het voor ons onmogelijk geworden om nog langer drie dingen met betrekking tot de dood te doen. We kunnen dan de dood in de eerste plaats niet meer camoufleren, in de tweede plaats niet meer accepteren en in de derde plaats niet meer negeren. „Eén en ander werkt Prof. Versteeg dan nader uit terwijl hij in dat kader opmerkt, dat iemand terecht gezegd heeft: „Met ons dood-zwijgen van de dood doen we niets anders dan onze angst verdringen, terwijl we elkaar laten vereenzamen met onze doodsproblematiek". Hij nodigt ons vervolgens uit met vrijmoedigheid onze dood in het verlengde van Jezus' dood te leggen. Zo spreekt onze br. Versteeg nog tot ons nadat hij gestorven is. Mèt Jezus komen we er doorheen. Hij verdrijft met zijn opstandingskracht op zijn tijd de angst voor de dood in een gebroken mensenleven!

Enschede

O. Mooiweer

Zending

B. Wielenga, Kampen

DE ENE NAAM: zending in de 21ste eeuw (2)

In het eerste artikel in deze serie van twee vroeg ik uw aandacht voor zending als teken van hoop in een tijd waarvan het einde nog niet in zicht gekomen lijkt te zijn. Alleen God weet hoe lang de tijd van zijn geduld nog aanhouden zal. Daarom zal ook in een volgende eeuw het werk der zending dienen voort gezet te worden. Ook in de nieuwe era die zal aanbreken moet de ene naam tot klinken worden gebracht waarin behoud gelegen is. En ook dan zal het deze naam zijn die als een steen des aanstoets volken zal doen strui-

kelen, Hand. 4:10-12, maar als hoeksteen zal fungeren in het fundament van het geestelijk huis dat God zal bouwen met levende stenen, verzaamd uit de volken.

In dit artikel wil ik een aantal probleemvelden aanduiden waar we m.i. ook in de komende eeuw nog mee te maken zullen hebben. Het gaat om aanduiden en niet om een uitvoerige bespreking; opnieuw gaat het om een aantal kanttekeningen bij ons thema.

Het 'marturia'

Dit latijnse woord wijst op twee zaken die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Het slaat op het getuige zijn waartoe we door Christus zelf geroepen zijn: weest mijn getuigen, Hand. 1:8. Maar tevens verwijst het woord 'marturia' naar het lijden dat met het getuige zijn meekomt.

Het moet opvallen dat in Hand. 4 het getuige zijn van de ene naam waarin behoud gelegen is, ter sprake wordt gebracht in het kader van het lijden ter wille van Christus en dien gekruisigd en opgestaan.

Zending in het voetspoor van Jezus (Newbegin) wordt begeleid door lijden, en dat is gebleken de eeuwen door. Waar het zaad gezaaid wordt en opkomt, is ook de Vijand bezig om onkruid te zaaien. Waar deuren open gaan voor Christus als Heer, wordt er ook weerstand opgebouwd door de Boze om die deuren weer gesloten te krijgen, en hoe vaak niet met groot succes; denk maar aan Noord-Afrika en nu ook Europa. We spreken dan over de kerk onder het kruis, de lijdende kerk. Dat zal in de komende zendingsera niet minder worden, eerder toenemen, ook al lijken we momenteel een tijd van politieke ontspanning binnen te gaan.

Op nog een heel andere vorm van lijden zou ik in dit verband willen wijzen. Ook het lijden aan de kerk, en zo ook aan de zending, zal ons niet bespaard worden. Het werk wordt gedaan door aarden vaatwerk, zei Paulus al, en dat breekt nogal makkelijk. Het lijden aan de zonde in kerk en zending mag zelfs niet ontbreken. Juist waar de ene naam als een banier der naties wordt opgeheven, zullen de banierdragers hun eigen zwakheid en zondigheid bewust worden, en zo deste meer zich afhankelijk moeten weten van hun Heer die zijn Geest in overvloedige mate heeft geschonken.

De ene naam

We leven in een religieus plurale samenleving. En dat betekent een aanvechting en een uitdaging. In de ene wereld waarin mensen elkaar nodig hebben om te overleven, en waarin het aankomt op goede betrekkingen met wie ook maar, zal toch de ene naam moeten worden gepredikt als de enige weg tot be-

houd. Zending kan niet vervangen worden door dialoog, wanneer die term zou staan voor vrijblijvend spreken zonder getuigen van de ene naam. Zending blijft opdracht ook in de komende tijden.

De uitdaging is om de exclusiviteit van de ene naam te verbinden met liefde voor mensen die een ander geloof aanhangen, en respect voor waar de andere religies voor staan. Maar het zal ons niet moeten verbazen, wanneer missionaire religies als islam en christendom op elkaar stoten met alle friktie vandien, als in Afrika en Azië al het geval is, en ook in Europa meer en meer een mogelijkheid wordt. Liefde en respect gekoppeld aan staan voor de Weg, de Waarheid en het Leven, die alleen in de gekruisigde Christus gevonden kunnen worden.

De joodse inspiratie

De ontmoeting met Israël, het getuigend gesprek met Israël, christelijke presentie in Israël: Israël is opnieuw op de weg der kerk geplaatst om daar niet meer van te verdwijnen. De verscheidenheid aan opvattingen over Israël binnen de christelijke geloofsgemeenschap is langzamerhand zo verwarrend groot geworden dat men makkelijk in het doolhof van de hedendaagse Israël-theologie verdwaalt. Ook hier komt het erop aan de ene naam vast te houden van hem die gekruisigd werd om de zonden der wereld.

Waarschijnlijk zal de kerk moeten leren leven met de verschillende Israël-theologieën die opgang doen. Laten we elkaar wat de ruimte geven.

Maar de ene naam moet ook aan Israël niet onthouden worden. Misschien hebben we al de tijd die ons nog gegund wordt nodig om wegen en middelen te vinden om juist Israël te bereiken met het goede nieuws van Jezus van Nasareth, de Zoon van God.

Maar dan kan het christelijke geloof niet 'verjoodst' worden; anti-judaïsme moet dan wel onderscheiden blijven van anti-semitisme; en de joodse inspiratie voor inzet voor deze wereld mag niet worden losgekoppeld van de beloften van het evangelie aangaande het Koninkrijk der hemelen dat we door de ene naam slechts zullen binnen gaan.

Woord en daad

In Hand. 4 komt de ene naam ter sprake na een genezing door de hand der apostelen. Daarna is er sprake van Woordverkondiging. En dat moet te denken geven. Zending in het voetspoor van Jezus, die zieken genas, sociale barrières doorbrak en zonden vergaf, betekent dat we ons richten op de totale mens in zijn totale situatie, en niet op de ziel van de mens en op zijn zogenaamd geestelijke noden.

Juist nu in toenemende mate grenzen voor de zending gesloten zullen

gaan worden, zal het zaak zijn onze visie op zending bij te stellen. Het zal ons niet moeten verbazen, wanneer in de komende eeuw de kerk slechts ontwikkelingswerkers uitzendt als zendelingen. Niet omdat zending niet meer zou mogen, of omdat we verhorizontaliseerd zijn, maar om de simpele reden dat er voor de predikant-zending geen plaats meer is. De anti-westerse houding in Derde Wereld landen zal echt niet afnemen; de kritiek op de westerse zending zal niet gaan verstommen. Wil de westerse kerk dan toch nog vorm willen geven aan de zendingsopdracht, dan zal ze naar het wapen van de zichtbare prediking moeten grijpen, prediking door de daad.

Afgezien nog van het feit dat woorden en daden in de zending elkaar behoren te begeleiden. Zending is meer dan alleen maar Woordverkondiging.

De missionaire gemeente

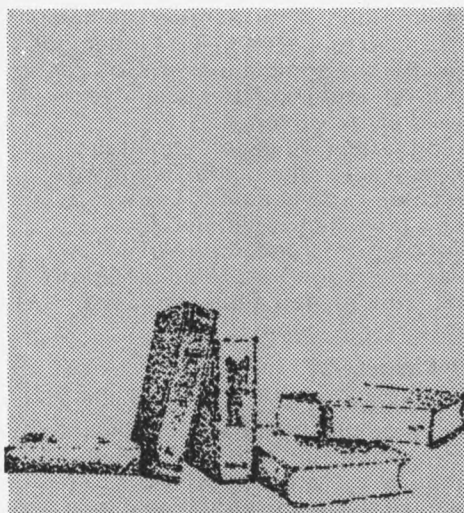
Maar bovenal zal ook in de 21ste eeuw de kerk missionair moeten zijn, gericht op de wereld die van God is. Een missionaire gemeente zal creatief zijn en wegen en middelen vinden om gestalte te kunnen geven aan haar getuigenis. Een missionaire gemeente zal ook de spankracht ontvangen om ook in zware tijden de banier van de ene naam op te heffen de wereld ten goede. En een gemeente wordt alleen missionair, wanneer ze zelf leeft vanuit het getuigenis dat ze doorgeeft. Wie gelooft in de ene naam, die van Jezus Christus, wordt tot een getuige, en de gemeente wordt missionair.

Zending ook in de 21ste eeuw?

Al duurt het nog tot het jaar 3000 voor de Heer terug komt, de tijd van Gods geduld moet worden uitgekocht, opdat niemand verloren gaat die door God tot het heil bestemd en geroepen is.

De liefde van Jezus voor een verloren wereld dringt ons tot zending; we worden niet geprest door de druk van de eindtijd.

Niet het einde der geschiedenis beheerst ons in het heden, maar dat doet hij die de geschiedenis in zijn doorboorde handen houdt.

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Zin in het leven

DR. W.H. VELEMA; 'ZIN IN HET LEVEN' – een boekje voor jongeren – Uitgave van J.H. Kok te Kampen – 108 pag. f 14,75

Een vader zei eens tegen Prof. Velema, hoogleraar ambtelijke vakken en ethiek aan de Theologische Universiteit te Apeldoorn, dat hij uitzag naar een boekje waarin de vragen van zijn kinderen zouden worden besproken. Prof. Velema dacht over één en ander na en zag zich geroepen aan dat verlangen te voldoen. Zo kwam dit boekje tot stand, dat metterdaad aan verschillende vragen en problemen van jongeren uitvoerig aandacht besteedt. Wij willen enkele dingen betreffende dit goede geschrift opmerken. In de eerste plaats is het boekje *puur aktueel*. Het gaat in op de betekenis van het menselijke leven, het naspeuren van de wil van God, werk en werkloosheid, rentmeesterschap en konsumptiementaliteit. De vraag wordt gesteld: Hoe kijk je tegen de natuur aan? Is ze onze zuster? Wat heeft dit te zeggen als positiebepaling in deze ten opzichte van de zorg voor het milieu? Verder wordt gehandeld over de medische overmacht en de verzoeking van de manipulatie, over zelfaanvaarding en zelfverloochening etc. Ook wordt de vraag onder de loep genomen of het lijden eindeloos duurt en wordt de bedoeling belicht van de heden-daagse uitdrukking, dat men lief moet zijn voor elkaar en wat daarvan de konsekwenties zijn in allerlei relaties. Tot slot wordt een hoofdstuk gewijd aan de groei in het geloof. Elk gedeelte wordt voorafgegaan door enkele citaten van schrijvers, die er soms anders over denken dan de auteur terwijl vervolgens één of twee Bijbelteksten worden afgedrukt. Vaak gaat Velema op de citaten nader in als hij het gekozen thema behandelt. Daarmee kom ik

op het tweede wat ik wil opmerken. Het boekje is *door en door Schriftuurlijk*.

Er wordt een verantwoorde weg gewezen, die voluit Bijbels is gefundeerd. Daaraan hebben onze jongeren schreeuwend behoefte in deze tijd! Dát heeft de ethicus uit Apeldoorn, die bijzonder op dreef is wanneer het gaat over de macht van de medici, de eerbied en zorg voor het menselijke leven en de betekenis van het sterven, heel goed aangevoeld en m.i. op een treffende wijze onder woorden gebracht. Aan elk hoofdstuk zijn door hem scherpe discussievragen toegevoegd. Zo kan de onderlinge bespreking op gang komen. Velema heeft niet de pretentie in alle zaken het laatste woord te hebben gesproken, maar heeft na veel studie een beslist standpunt ontwikkeld en legt daarvan vrijmoedig in dit keurig verzorgde boekje getuigenis af.

Wel betreur ik het, dat de schrijver pas op pag. 65 en aan het eind van zijn boekje resp. aanstipt en uiteenzet waarom hij zijn pennevrucht bovenstaande titel heeft meegegeven. Maar dit doet totaal niets af van mijn lof voor de prestatie van Velema. Hij heeft namelijk kans gezien de jongeren metterdaad aan te spreken. Daarom eindigen wij met een hartelijke aanbeveling!

M. de Jonge, Voorburg

Dogmatiek in kort bestek

J. Vos, Dogmatiek in kort bestek. Uitg. Boekencentrum, f 19,50

Ds. J. Vos (emeritus-predikant in de Ned.Hervormde kerk) gaf een cursus 'theologische vorming voor gemeentelieden' en de daar behandelde stof ligt nu voor ons in een boekje van beperkte omvang (104 bladz.). Een te waarderen uitgave, ook te gebruiken „op Bijbel- en gesprekskringen en door hen, die zich door zelfstudie willen verdiepen in de geloofsleer” (3). De vele tekstverwijzingen geven aan hoezeer de docent met de Schriften bezig was: hij schroomde niet moderne opvattingen te signaleren en tegen te spreken, zo bijv. die van Barth en Wiersinga (resp. pag. 11 en 40). Het gaat hem telkens weer om „het gelovig aanvaarden van Gods Openbaring” (41) en dan bijzonder de lijn te volgen, die Calvijn, H. Bavinck en vele andere als 'reformatorische theologie' aangaven (3).

In een inleidend hoofdstuk behandelt hij de vraag „wat is dogmatiek?” om te vervolgen met een wel heel klein hoofdstuk, dat een beknopte geschiedenis van de dogmatiek weer-

geeft (2 bladz.).

Daarna komen in het eerste deel aan de orde: de openbaring, zonde, Verlosser en verlossing. In het tweede deel bespreekt hij het werk van de Heilige Geest (roeping, wedergeboorte, geloof, rechtvaardiging, heiliging), terwijl in deel drie behandeld worden: kerk, verbond, verkiezing, toekomst.

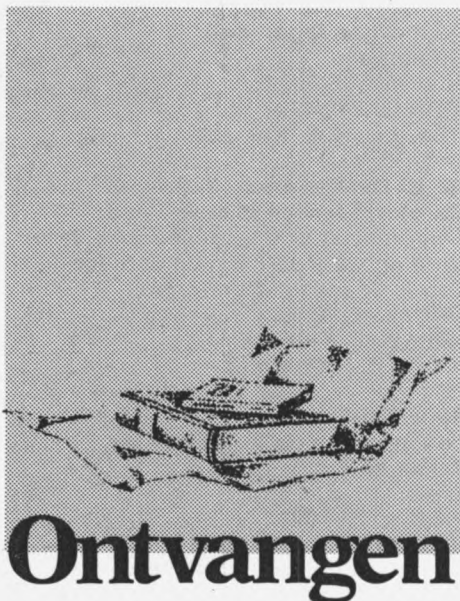
Opzet en uitwerking zijn beknopt, maar heel duidelijk.

Je vraagt je echter af of de titel van het boekje 'Dogmatiek' de inhoud wel dekt. Immers *dogma* = *kerkelijk belijden* en heel wat anders dan *dogmatiek* = wetenschappelijke beoefening en systematisering van de belijdenis, de analyse van de in de historie gevoerde strijd daarover, uitmondend in een *persoonlijke opzet* van de bestudeerde stof. Het werk van ds. Vos tendeeft m.i. naar een weergave van wat in reformatische kring beleden is en wordt. Dat rechtvaardigt een titel als bijv. 'Geloofsleer'.

Welke zijn nu de motieven voor de hierboven weergegeven indeling van de stof? Waarom, als er over kerk, verbond, verkiezing enz. gehandeld wordt, dit aan het eind te doen in deel 3? Alsof die onderwerpen in een soort bijlage staan, omdat ze toch ergens ter sprake moeten komen. Het zijn toch evenzovele gaven van de Geest, door onze Heer aan zijn gemeente gegeven? Ze zouden in de delen 1 en/of 2 een plaats dienen te hebben. De HERE heeft Zich als de God van het verbond geopenbaard, in Zijn ontferming, barmhartigheid, verkiezing, maar ook in Zijn oordelen. Hoe zouden we zonder Zijn verbond leven? Zijn verbond en woorden zijn voor Zijn gemeenten het brood des levens.

Stof, in een cursus behandeld en daarna op schrift gesteld heeft iets van gestolde waarheden. De Waarheid is echter levend en krachtig (Hebr. 4) zij is snijdender dan elk tweesnijdend zwaard, dringt door tot het raakpunt van ziel en geest, ontleedt de gedachten en bedoelingen van de mens. Je kunt de Schriften niet vrijblijvend lezen, ook niet de daaruit beleden waarheid (belijdenis). Was dat maar duidelijker tot uitdrukking gekomen!

Niettemin: het is een waardevol boekje en dat zegt wat in een tijd, waarin zoveel wankelt, ook wat het belijden aangaat.

Ger van Roon,
Het duitse verzet tegen Hitler.

Een overzicht.
212 blz., f 34,90.
ISBN 90 242 0946 3.
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Jannes Janssen,
Kavels tarwe in de woestijn;
gemeente, pastoraat en homofilie.

125 blz., f 14,25;
ISBN 90 6047 922 X.
Uitg. Oosterbaan & Le Cointre,
Goes.
Pastoraal Perspectief, nr. 9

Dr. J. Hoek,
Incest – Wat gaat ons dat aan?

69 blz., f 15,90;
ISBN 90 239 0519 9
Uitg. Boekencentrum, 's-Gravenhage

A.F. Troost,
Als ik op zondag wakker word.

156 blz., f 24,90;
ISBN 90 239 1587 9.
Uitg. Boekencentrum, 's-Gravenhage

Joke Verweerd,
Joost en Maartje.

Kleuterverhalen in de spiegel van
het Woord. 128 blz., f 27,50;
ISBN 90 239 1684 0.
Uitg. Boekencentrum, 's-Gravenhage

Dr. H. Vreekamp,
Met diep ontzag. Over de vreze des

Heeren als bron van wijsheid.
67 blz., f 10,75.
ISBN 90 6140 191 7.
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Ds. C. den Boer,
II Timotheus / Titus.

205 blz., f 24,90
ISBN 90 242 4413 7.
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. W. ter Horst,
Christelijke Geloofsopvoeding.

Een handreiking. 112 blz., f 17,90
ISBN 90 242 4886 8.
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Ds. D.J. Budding en ds. W. Pieters
(red.),

Een Naam tot zaligheid. Tien preken.
135 blz., f 27,50
ISBN 90 6140 173 9.
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen.

Yke van der Goot,
Publiek en persoonlijk

Aspecten van de pastorale verantwoordelijkheid van de omroep.
241 blz., f 39,50;
ISBN 90 242 4896 5.
Uitg. J.H. Kok, Kampen

J.D. van Leeuwen e.a.,
Het Woord voor jou!

Dagboek voor kinderen.
212 blz., f 19,90;
ISBN 90 6140 183 6.
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Mies Vreugdenhil,
Maria ter Laar.

Jeugdboek; roman.
155 blz., f 19,90;
ISBN 90 6140 182 8.
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Barbara Schumacher,
Onze wereld Gods wereld.

Zorg voor het leefmilieu.
150 blz., f 24,50;
ISBN 90 242 4967 8.
Uitg. Altiora, Averbode/Kok, Kampen

Ds. J. van Amstel,
Ingeschakeld.

Praktische wenken voor een christelijk leven van jongeren.
Derde druk.
151 blz., f 14,25;
ISBN 90 6047 880 0.
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre,
Goes

Ds. J. van Amstel,
Opnieuw: Ingeschakeld.

Praktische wenken voor een christelijk leven van jongeren.
159 blz., f 15,90;
ISBN 90 6047 926 2.
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre,
Goes

Nel Benschop,
Hij Die met ons is.

Een bundel Kerstgedichten.
39 blz., f 13,50;
ISBN 90 242 4884;
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

M. Koffeman-Zijl,
Gevouwen handen.

Gedichten.
48 blz., f 10,25;
ISBN 90 242 4854 x;
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

Ds. J.H. Velema,
Het geheim van de volharding.

Over het vijfde hoofdstuk van de Dordtse Leerregels.
144 blz., f 22,95;
ISBN 90 242 4893 0;
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

Drs. H. de Jong,
Versterkende middelen
Een bundel Schriftstudies.
98 blz., f 14,90;
ISBN 90 297 0936 7;
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen.

Jaap Zijlstra en Henk Werff,
Liefde is ons getij.
(vrij naar het Hooglied)
Gedichten.
57 blz., f 18,50;
ISBN 90 242 4901 5;
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

J. Kamphuis,
Met Calvijn in de impasse?
Betekent de gereformeerde leer van de uitverkiezing en evangelieprediking een blokkade voor de prediking van het evangelie?
(Woord en Wereld; 10)
64 blz., f 13,95;
ISBN 90 5046 011 9.
Uitg. Woord en Wereld, Ermelo.

Mr.dr. A. van Oortmerssen,
Land zonder grenzen?
Nederland en Europa op weg naar 1992.
104 blz. f 14,90;
ISBN 90 72016 07 6;
Uitg. Marnix van St. Aldegonde
Stichting, Postbus 302, 8070 AH Nun-
speet.

Ds. C. Trouwborst,
De voorlaatste brief: de brief van Judas.
Een bijbelstudie.
109 blz., f 16,50;
ISBN 90 6140 189 5;
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Drs. W. Janse,
Een mens te zijn op aarde.
Bijbeloverdenkingen.
72 blz., f 13,90;
ISBN 90 297 0939 1;
Uitg. Kok, Voorhoeve, Kampen

Niek Bakker,
You bloody fool – Hoe vertaal je dat?
(Vloeken)
44 blz., f 7,50;
ISBN 90 6064 721 1;
Uitg. St. Onderzoek- en Publikatie-
fonds Bond tegen het vloeken i.s.m.
Buijten en Schipperheijn, Amster-
dam.

J. Veenstra,
Van twaalf tot twintig.
Over seksuele rijping en seksuele
omgang.
247 blz., f 21,-;
ISBN 90 6047 925 4;
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre,
Goes

Dr. H. Baarlink,
Romeinen II.
Een praktische bijbelverklaring;
Tekst en toelichting.
122 blz., f 21,75;
ISBN 90 242 3344 5;
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Annie de Neef-Top,
De morgen tegemoet.
Gedichten.
40 blz., f 13,50;
ISBN 90 242 4797 7;
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. G. Dekker en dr. J. Peters,
Gereformeerden in meervoud.
Een onderzoek naar levensbeschou-
wing en waarden van verschillende
gereformeerde stromingen.
141 blz., f 22,50;
ISBN 90 242 4837 X;
Uitg. J.H. Kok, Kampen.

Hans Werkman,
Een avond in de Polderkamer.
Verhalen.
119 blz., f 21,75;
ISBN 90 242 4824 8;
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. W.H. Velema
Ethische vragen in prediking en
pastoraat.
112 blz., f 22,50;
ISBN 90 297 0934 0;
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Dr. W.H. Velema (eindred.), Dr. C.
Trimp, e.a.,
Delen in het heil;
Over de toeëigening van het heil in
Christus.
85 blz., f 16,50;
ISBN 90 297 0929 4;
Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

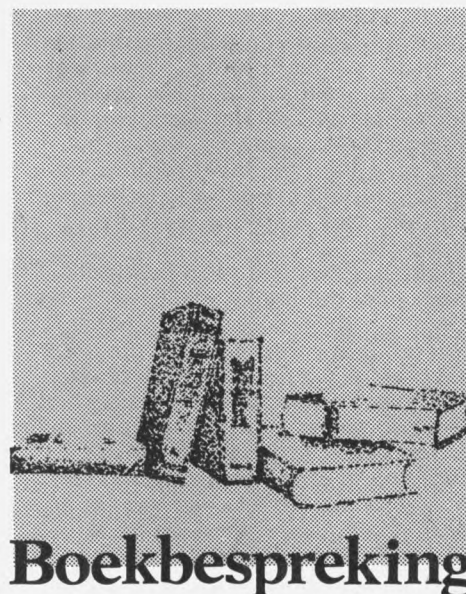
Ds. R.J. van Pagée,
De uitverkiezing;
Pastorale overwegingen bij enkele
misverstanden.
60 blz., f 12,90;
ISBN 90 242 4993 7;
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Hélène Swarth,
De mooiste gedichten van Hélène
Swarth.
Verzameld door Sipke van der Land.
47 blz., f 13,50;
ISBN 90 242 4825 6;
Uitg. J.H. Kok, Kampen

Dr. C. Trimp,
Klank en weerklank;
Door prediking en geloofservaring.
192 blz., f 24,75;
ISBN 90 6015 836 9;
Uitg. De Vuurbaak, Barneveld.

E. van Essen en O.B. Wiersma,
Twee keer gescheiden.
Een onderzoek naar de rol van de
hulpverlening bij echtscheiding on-
der vrijgemaakt gereformeerden.
47 blz., f 9,-;
Uitg. Van Essen, Groningen, giro
6037511 (bestelling door overmaking
van f 9,-)

Joh. de Haas,
Gedenkt uw voorgangers, deel IV;
360 blz., f 34,50;
ISBN 90 6384 105 1;
Uitg. Vijlbrief, Haarlem.

B. Wielenga, Kampen

Kerk en Israël in gesprek

M. van Campen, Kerk en Israël in
gesprek.
Kampen: Kok. Pag. 174. Prijs:
f 27,50.

In de Reformatie Reeks onder redak-
tie van hervormd-gereformeerden is
een deeltje verschenen over het
gesprek tussen kerk en Israël.
De schrijver, hervormd predikant te
Woerden, doet een poging tot plaats-
bepaling temidden van vele tegen-
gestelde geluiden. En dat is een
rake zelftypering: het probeert het
midden te houden tussen allerlei
uitersten. Het opent met een uitvoe-
rige schets van de historische ont-
wikkelingen die achter het heden-
daagse gesprek tussen kerk en Is-
raël schuil gaan. Het anti-christelijke
verzet tegen de kerk van voor 313 nC
(Constatijn) van joodse zijde wordt
niet verzwegen. De omslag die
plaats vond op het moment dat het
christendom staatsgodsdienst werd,
wordt uitvoerig verhaald. Maar al
daarvoor werd algemeen de kerk
gezien als de vervangster van het
volk Israël wegens de verwerping
van de Messias.
Van Campen wil het joodse nee
tegen de Messias serieus nemen en
tegelijk Gods ja tegen het volk Israël
bijbels baseren.

In hoofdstuk 2 beschrijft hij hoe de
houding van de kerk tegenover Is-
raël is geweest. In vogelvlucht krij-
gen we hier een goed overzicht van
een inderdaad beschamende ge-
schiedenis. Wel is er altijd wel een
zekere aandacht geweest voor zen-
ding onder Israël (Bucer). Aandacht
wordt gegeven aan de interesse
voor Israël onder vertegenwoordig-
ers van de Nadere Reformatie in de
17e en 18e eeuw als Hoornbeeck,
Brakel of Hellenbroek. Bij sommigen
ging dat gepaard met chiliastische
toekomstspeculaties.
Invloed van schots en engels purita-

nisme wordt aangewezen. Ook de zending onder Joden in Amsterdam en Rotterdam in de vorige en in deze eeuw wordt in vogelvlucht beschreven. Over het algemeen was deze jodenzending genootschappelijk en niet kerkelijk van aard. Pas in 1942 kwam er in de Ned.Herv. Kerk aarzeland aandacht voor zending onder de Joden, onder invloed al weer van H. Kraemer.

In het derde hoofdstuk komt de verdere ontwikkeling in de Hervormde Kerk aan de orde: van zending naar gesprek.

Na de oorlog kwam de relatie kerk en Israël in een stroomversnelling terecht. Uitvoerig geeft van Campen de discussies rond de Kerkorde van 1951 weer, waarin het gesprek met Israël in het artikel over het apostolaat der kerk ter sprake werd gebracht. Er is een verschil tussen zending onder de heidenen en het gesprek met Israël, omdat Israël en de heidenen nu eenmaal niet op één lijn gezien kunnen worden krachtens het getuigenis van de Schrift. Toch wordt de noodzaak tot aanvaarding van Jezus Christus als de beloofde Messias niet opgegeven. Van Campen voelt zich het beste thuis is mijn indruk bij deze oorspronkelijke hervormde positie.

Hij heeft ook goed oog voor de Messias belijdende Joden, die Joden die Christus als Heer en Heiland hebben aanvaard, tegenwoordig nogal eens een vergeten groep, net zo goed als de christen-arabieren, voor wie hij ook een lans breekt.

Negatiever oordeelt van Campen over de nieuwste ontwikkelingen in de Herv. Kerk op het terrein van het gesprek tussen kerk en Israël: hij is een man van het midden, die dan ook afstand neemt tot uitlatingen van Schoon en den Heyer. In het gesprek met Israël gaat het z.i. om luisterend getuigen met het aksent op beide woorden.

Toch heeft ook de kerk te spreken tot Israël bij voorbeeld over het optimistische mensbeeld in het Jodendom en over de verzoening, hoe bescheiden en ootmoedig ook.

Verschillende manieren om de bijbel te lezen houden joden en christenen ook verder gescheiden dan soms wel voorgegeven wordt.

Op dit punt is van Campen wel wat erg vlug klaar; ik miste hier als ook elders verwijzingen naar artikelen en andere publikaties van drs. H. de Jong die toch wel breder gelezen wordt dan alleen in Opbouw-kringen. Maar het is wel wat een hervormd boekje geworden.

Hij pleit voor verootmoediging van de kant van de christelijke kerk – al moet bedacht dat de niet-westerse kerk er over het algemeen niet voor voelt om Europese schulden op zich te laden; de holocaust wordt heel sterk als een probleem gezien voor de westerse kerk, en dat niet ten

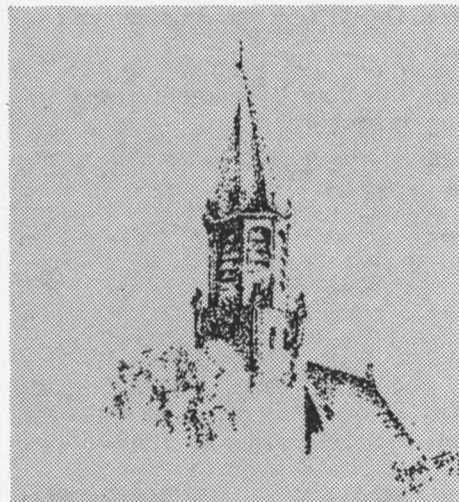
onrechte. Waarom prof. Ohmann nu zo fel aangepakt moest worden, ontgaat me, al drukte de vrijgemaakte O.T.-cus zich bepaald niet wijs uit. Al ben ik geen vriend van vrijgemaakten, ze worden soms toch wel eens wat al te makkelijk als kop van Jut gebruikt.

Zijn opmerkingen over solidariteit met de staat Israël munten uit door voorzichtigheid. Christenen moeten zich wel positief opstellen tegenover de staat en dat op grond van de landbelofte, die onderscheiden wordt van de grensbelofte – een wat biblicistische onderscheiding lijkt me toe. Van de landbelofte wordt zonder meer uitgegaan, terwijl dat voor mij een van de zwakste onderdelen vormt van de hele hedendaagse Israël-theologie. Maar het pleidooi ook voor christen-arabieren doet goed.

Hoofdstuk 4 geeft goede informatie over de verschillen binnen het jodendom, dat bepaald geen monolithische eenheid vormt.

We ontvangen hier ook korte informatie over het wezen van het joodse geloof, over riten en feesten. Handig voor wie snel wat wil weten. Het boekje eindigt met een gesprek met Lapide en Flusser, twee joodse geleerden die zich uitvoerig met het N.T. en het christendom hebben bezig gehouden. Ook hier houdt van Campen vast aan het getuigenis van het N.T. aangaande Jezus Christus de Zoon van God en dien gekruisigd.

Al met al, een warm pleidooi voor het getuigend gesprek met Israël. Veel kan aanspreken, ook al blijven er bij mij een aantal fundamentele vragen onbeantwoord, waarvan een enkele al genoemd is in deze bespreking. Een goede introductie in het hervormd-gereformeerde standpunt in wat langzamerhand een theologisch mijnenveld geworden is: de kerk en Israël.

Kerknieuws

Theologisch Studie Gezelschap

De agenda van het TSG voor het komende halfjaar ziet er als volgt uit:

22 januari: De rol van de Schriftbeschouwing in de discussies over de verhouding tussen man en vrouw.
5 maart: Deuteronomium: Van de hand of in de geest van Mozes?
23 april: Preek L.G. Compagnie.
11 juni: Onderwerp nog vast te stellen.

Alle geïnteresseerde kollegapredikanten zijn uiteraard van harte welkom. Informatie bij: M.H.T. Biewenga, tel. 05270-16565 of bij J.C. Schaeffer, tel. 055-416737.

Ned. Geref. Kerk van Enschede-noord

Het scribaat berust thans bij: R.J. Niemeijer, Rietmolenstraat 98, tel.: 053-315895.

Het postadres van de kerkeraad is: Postbus 2303, 7500 CH Enschede.

Ds. Tj. Baron

Het adres en telefoonnummer van ds. Baron in Zuid Africa luidt: Marktstraat 132, Vrijheid 3100, Natal, Rep. Zuid Africa. Telefoon vanuit Nederland: 09-27381809639.

Ned. Geref. Kerk van Loosdrecht

Candidaat B.J. Eikelboom heeft het door de kerkeraad op hem uitgebrachte beroep aanvaard. Bevestiging en intrede zullen 18 februari plaatshebben.

Ned. Geref. Kerk van Dronten

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. A.M. van Leeuwen, die dit beroep intussen heeft aanvaard.

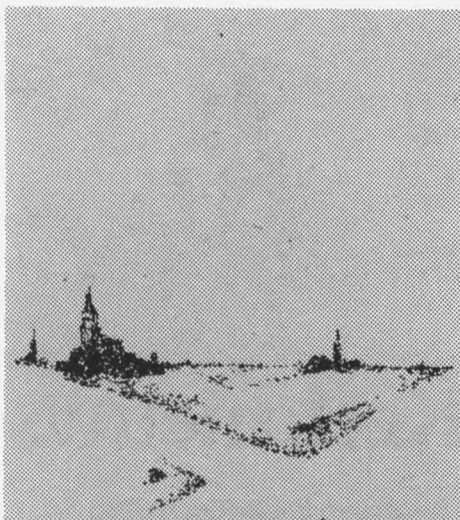
Ned. Geref. Kerk van 's-Gravenhage

Ds. H. Schuurman is op 7 dezer bevestigd als predikant van deze gemeente. Zijn adres luidt: Berlage-laan 25, 2552 ZN 's-Gravenhage. Tel.: 070-3975544.

Ned. Geref. Kerk van Amstelveen

Ds. W. Smouter, predikant te Rijswijk, heeft een beroep ontvangen van de kerkeraad.

Uit breder kring

Vereniging voor Calv. Wijsbegeerte

Twee konferenties op 5 en 6 januari 1990 in de Vrije Universiteit over Mensen in systemen, Nadenken over de toekomst van de gezondheidszorg en Christelijke filosofie en Griekse filosofie

Op 5 januari organiseert de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte een studiekonferentie met als thema 'Mensen in systemen, Nadenken over de toekomst van de gezondheidszorg'. Tijd: 14.00-17.30 u. Sprekers: Dr. S. Strijbos, Prof.dr. J.H. van Bommel.

Op 6 januari organiseert de vereniging haar jaarvergadering, waarin aan de orde zal komen: 'Christelijke filosofie en Griekse filosofie'. Tijd: 10.00-16.00 u. Sprekers: Prof.dr. A.P. Bos, Dr. W. Aalders.

Beide konferenties worden gehouden

den in de Vrije Universiteit, Boelelaan 1105, Amsterdam. De toegang is gratis. Alleen de konsumpties zijn voor eigen rekening. Ook niet-leden zijn van harte welkom.

1. Mensen in systemen, Nadenken over de toekomst van de gezondheidszorg

Mensen en dingen functioneren steeds meer als elementen binnen omvattende, gekonstrueerde systemen. Dat is kenmerkend voor de technisch-industriële samenleving. Auto, trein en vliegtuig kunnen hun vervoersfunctie bijvoorbeeld niet vervullen als er geen totaal verkeerssysteem zou zijn. Andere voorbeelden zijn het sociale zekerheidsstelsel en het gezondheidszorgsysteem waarop de enkeling is aangewezen.

De problemen van de huidige maatschappij zou men kunnen typeren als systeem-problemen. De systemen vertonen allerlei mankementen en doen niet meer waarvoor de mens ze ontworpen heeft. Velen menen, dat wij in een overgangperiode leven naar een heel nieuw type maatschappij. Men spreekt dan van post-industriële maatschappij, informatiemaatschappij of komputer-kultuur. In deze nieuwe samenleving

zullen de kwalen van de technisch-industriële maatschappij overwonnen zijn.

In dit kader zal ingegaan worden op trends binnen geneeskunde en gezondheidszorg. Wat zijn sterke en zwakke kanten van het systeemdenken als filosofie?

2. Christelijke filosofie en Griekse filosofie

Als christenen zich gaan bezig houden met de filosofie, is er dan sprake van 'christelijke filosofie'? Welke invloed heeft de Griekse filosofie gehad in de vroeg-christelijke kerk en hoe moeten de gevolgen daarvan beoordeeld worden? Is daarvan een 'Hellenisering van het christelijk geloof' het gevolg geweest? Of werd het Christendom daardoor een wezenlijk alternatief voor de niet-christelijke cultuur? Is de Griekse filosofie door de Kerkvaders op een legitieme wijze getransformeerd, of heeft de Griekse wijsgerige theologie de ontwikkeling van een christelijke filosofie juist in de weg gestaan?

Over die thematiek zullen twee inleiders spreken, die in hun geschriften tamelijk uiteenlopende standpunten hebben verdedigd.

„De Here zal uw uitgang en uw ingang bewaren van nu aan tot in eeuwigheid.”

Psalm 121 : 8

Na een aantal moeilijke jaren is, op zijn 75-ste verjaardag rustig ingeslapen mijn lieve man, onze zorgzame vader en grootvader

PHILIPPUS VAN DER KOOIJ

7 januari 1915

7 januari 1990

Leiden: J.M. van der Kooij-Aleman
Kampen: Nel van der Kooij
Hannover: Wout van der Kooij
IJda van der Kooij-Bos
Eric en Toos
Marcel, Jeroen
Utrecht: Truke Oei-van der Kooij
Liang Oei
Diederik, Siu-Li, Siu-San
Alblasserdam: Ans Blokhuis-van der Kooij
Klaas Blokhuis
Jaap en Marjan
Gerdien en Rob
Sjanet en Arnold
Teun
Dordrecht: Jaap van der Kooij
Leny van der Kooij-Vigelius
Erik en Erika
Arjan en Angelique
Leiden: Flip van der Kooij
Willie van der Kooij-van Ek
Sjoerd, Vincent, Ewoud
Rotterdam: Hans van der Kooij
Marjolein van der Kooij-Klumpes
Dieren: Frits van der Kooij
Janneke van der Kooij-Schaafsma
Christian, Frederike
Leiden: Herman van der Kooij
Bert Leeuwe

Rosmolen 192
2317 SP Leiden

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

DANKBETUIGING

Daar het voor ons onmogelijk is ieder persoonlijk te bedanken, willen wij langs deze weg iedereen bedanken voor het medeleven dat wij mochten ontvangen, na het overlijden van mijn man, onze vader en opa,

ANDRIES LUITEN

H. Luiten-Bruintjes,
kinderen en kleinkinderen.

Neede, 5 januari 1990

Wij zouden graag in contact komen met een **gelovige, opgewekte vrouw**, die bij onze gehandicapte vader zou willen wonen. Vader, 64 jaar, is kerkelijk en maatschappelijk zeer meelevend, redelijk mobiel en vitaal. Hij wil zelfstandig in zijn vrijstaande huis in het centrum van het land blijven wonen.
Reakties onder nr. 900201.

S.v.p. duidelijk vermelden op linkerbovenhoek van enveloppe: 'Opbouw 900201'.